

dr Amir Salmani Rahimi
dr Mortaza Enferadi
Behzad Nemati

IMAM REZA, MUDRAC IZ MUHAMEDOVE PORODICE

**dr Amir Salmani Rahimi
dr Mortaza Enferadi
Behzad Nemati**

**Imam Reza,
mudrac iz Muhamedove porodice**

Stručni nadzor
Mahdi Šarijati Tabar

Prevod sa persijskog i objašnjenja
Aleksandar Dragović

Organizacija Astane Kuds Razavi

2024.

Naslov originala
Emam Reza, dana-ye khandane Mohammad
i
Imam Riḍā (a.s.)
The Learned of the Prophet's Household
Biography, Pilgrimage, and Holy Shrine

Ova knjiga objavljena je uz pomoć Kulturnog centra
Ambasade IR Iran u Beogradu

REČ IZDAVAČA

Dvanaestoimamski šiiti čine značajan broj muslimana u svetu; oni veruju da je verovesnik Muhamed (s)¹ iza sebe ostavio naslednike jedinstvene po znanju, svesti o Časnom Kur'anu, Poslanikovoј tradiciji, pravednosti i praktikovanju obaveznih i preporučenih propisa vere. Po njihovom verovanju, ovi naslednici, zvani *imami*, odnosno porodica Božijeg poslanika, jesu neporočni i imuni na grešenje ili zaborav. Imam Ali ibn Abi Talib (a.s.) naziva se ocem imama, a imam Mahdi (a.s.), pečatom naslednika.²

Imam Ali ibn Musa al-Reza je osmi i jedini od njih čije se svetište nalazi u Iranu, tačnije gradu Mašhadu. Više od 90% Iranaca sledi šiitski pravac zbog čega Islamska Republika Iran predstavlja prestonicu porodice Božijeg poslanika (s) i središte islamskog jedinstva. Regija Horasan i njegov glavni grad, Mašhad, kao država, a potom i velika provincija u istočnom Iranu, od davnina je bio centar ustanaka za pravdu i islam. Početkom 9. veka, sedmi halifa dinastije Abasida, Mamun, jedan od najmoćnijih vladara ove dinastije, izabrao je Merv za svoju prestonicu. Nastojeći da zadobije privilegovan položaj među narodom, Mamun je pozvao imama Rezu (a.s.) da se naseli u ovaj grad, i time ojača temelje svoje vlasti.

Imam Reza (a.s.) je ubijen 818. godine u Tusu, (današnji Mašhad, koji je po njemu i nazvan, jer „Mašhad al-Reza“ znači mesto Rezinog ubistva). Velika pažnja i naklonjenost muslimana, po-

1 „S“ ili s.a.v.a je skraćena od „sallallahu ‘alejhi vae alihi“odnosno *sallavata*, formule blagosiljanja Božijeg poslanika koja doslovno znači „neka su blagoslov i mir Božiji nad njim i njegovom porodicom“ koja se izgovora kada se pomene ime Božijeg poslanika Muhameda. – *Prim. prev.*

2 a.s. je skraćena za formulu „alejhi/alejha/alejhimis-s-selam“, što znači „neka je mir nad njim/njom/njima“, i koristi se za druge Božije poslanike i članove Poslanikove porodice. – *Prim. prev.*

sebno šiita, prema ovom veličanstvenom mauzoleju, pretvorila je Mašhad u centar islamske nauke i kulture; to je grad u kome danas živi više od tri, a godišnje poseti preko četrnaest miliona hodočasnika.

Kompleks svetilišta imama Reza (a.s.) prostire se na površini od 600.000 kvadratnih metara; njom upravlja organizacija Astan-e Kuds Radavi, čijeg upravnika postavlja najviše rukovodstvo Islamske Republike Iran.

Slavna istorija i postojanje brojnih naučnih centar kao što su bogoslovije, univerziteti, škole, biblioteke, naučno-istraživački centri itd. usloveli su da Mašhad od strane ISESCO-a bude izabran za prestonicu islamske kulture za 2017. godinu.

Tome je, svakako, doprineo položaj i uloga Mašhada u promociji islamske kulture, kao i bogata kulturološka razmena između hodočasnika i žitelja Rezinog grada.

Sa svetim osećanjem dužnosti Centar za međunarodne poslove Organizacije Astane Kuds Razavi³ i Fondacija za islamska istraživanja smatrale su svojom obavezom da iskoriste ovu povoljnu priliku i publikuju knjigu o imamu Rezi. Ona pruža kratak uvod u njegov učenost i svet mauzolej u kojem počiva.

Tokom više od tri decenije istraživačkih aktivnosti, Islamska istraživačka fondacija objavila je više od dve hiljade naslova u skoro četrnaest miliona primeraka iz različitih oblasti islamskog učenja za različite starosne i jezičke grupe. Otprilike jedna desetina ovih dela posvećena je *razavi* kulturi i učenjima.

Knjiga „Imam Reza (a.s.), mudrac iz Poslanikove porodice; biografija, hodočašće i svetilište“, sadrži osam poglavlja. Osla-

3 *Astane Kudse Razavi* (Sveta pokrajina Razavi), jeste dobrotvorna administrativna ustanova sa sedištem u Mašhadu koja upravlja svetilištem imama Reza i raznim pripadajućim institucijama. Njen administrativni aparat smatra se najdugotrajnijom institucijom još od mučeničke smrti imama Reze pre oko 1200 godina. Glavni resurs ove ustanove koja je pokretač ekonomije grada su zadužbine. – *Prim. prev.*

njajući se na izvore koji su bili dostupni arhivi Islamske istraživačke fondacije, u njoj je sažet materijal koji može biti interesantan svim zainteresovanim istraživačima, ali i onima koji u svrhu hodošašća žele da upotpune svoje znanje o imamu Rezi (a.s.).

S druge strane, prepoznavanje važnosti i naučnog, društvenog i duhovnog položaja porodice Božijeg poslanika (s) jeste najbolji način širenja islama i njegovih učenja, jer su te plemenite ličnosti središte svetlosti i izvor upute, u svetlu čijih smernica i tumačenja je ojačano i objavljeno monoteističko i religijsko znanje.

Na kraju, želimo da odamo priznanje *hudžetul-islamu* Šarijati Tabaru, generalnom direktoru Fondacije za islamsko istraživanje, na njegovim dragocenim smernicama, kao i naporima autora čiji su radovi korišćeni u ovoj knjizi, i kolegama Odeljenja za kulturu i upravljanje, posebno dr Amiru Salmaniju Rahimiju, dr Mortazi Enferadiju i Behzadu Nematiju, koji su dali značajan doprinos u njenom publikovanju.

Takođe, opseg i raznovrsnost tema *razavi* kulture i učenja je nešto što, iako izlazi iz okvira ove knjige, zaslužuje poseban osvrt. Očekuje se da će čitaoci, dubljim proučavanjem aktivnosti Islamske istraživačke fondacije nastojati da je promovišu u svetlu reči imama Reze (a.s.): „Kada bi ljudi znali za lepotu naših reči, sigurno bi nas sledili.“

Nadamo se da će muslimani i intelektualci širom sveta više nego ikada obratiti pažnju na ovu svetu zemlju koja je, zahvaljujući dragocenom prisustvu imama Reze (a.s.) na njenom tlu, po rečima verovesnika Muhameda (s) jedna od rajskih bašti, a koju je imam Homeini nazvao centrom Irana, a zvanično se naziva duhovnom prestonicom Islamske Republike Iran i islamske kulture. Neka Bog Uzvišeni uveća blagoslov ovog svetog grada.

Prenosi se od Abdulaha ibn Saliha Hiravija: “Čuo sam Alija kibn Musa al-Rezu da kaže: „Neka se Bog smiluje svakom sluzi koji oživljava naše zapovesti“. Upitah ga: „A kako se oživljavaju tvoje zapovesti?“, a on odgovori: „Tako što će naučiti naše znanje

i preneti ga ljudima, jer kada bi oni znali za lepotu naših reči, sigurno bi nas sledili“.

Islamska istraživačka fondacija

Odeljenje za kulturu i biografiju poslanika Božijeg, avgust 2016.

UVOD

Tog dana kada je svetlost Pečata poslanika⁴ obasjala oblast Hidžaza, niko nije znao da će se njegova nebeska poruka brzo proširiti i da će svojom svetlošću jednobojstva, morala, bezbednosti i pravde osvetliti ne samo Arapsko poluostrvo, već i najudaljenija područja i najveće civilizacije toga vremena.

Stanovnici Hidžaza su se još uvek ponosili rođenjem muške dece kada je Bog Svom najvećem poslaniku podario ćerku, kako bi iz naraštaja ovog slavnog vrela ponikle zvezde koje bi po značaju, poniznosti, duhovnosti i dostojanstvu bile najbližnje Poslaniku Božijem, i svaka od njih u nekom delu zemnog šara, nebeski i životvorni put Verovesnika milosti učinila večnim i univerzalnim.

U to vreme niko nije mogao da pretpostavi da će osmog predvodnika ove Svete porodice⁵, u ne tako dalekoj budućnosti, u toplo naručje prihvatiti stanovnici Horasana. Poslanikova porodica živela je u naselju Bani Hašem, blizu Poslanikove džamije u Medini, a stanovnici Medine još uvek nisu bili čuli za Sanabad - malo poznato selo u Tusu. Oni nisu ni pomišljali da će se u budućnosti, imam Reza, mudrac iz Poslanikove porodice (a.s.), preseliti u Horasan, a Sanabad biti njegovo poslednje prebivalište, gde će postati baklja za sve željne upute i utočište za obespravljene i potlačene.

Iranci su oduvek bili naklonjeni Poslanikovoj porodici smatrajući svoju teritoriju bezbednim utočištem za Muhamedove

4 Pečat *poslanika*, jedan je od naziva Božijeg poslanika Muhameda; Hidžaz, oblast u zapadnom delu Arapskog poluostrva. - Prim. prev.

5 Pod Svetom porodicom misli se ne Muhameda i njegove ukućane, konkretno ćerku Fatimu, zeta Alija i njihove sinove Hasana i Huseina, i njihovih devet potomaka. Osim ovog izraza koristi se i termin Poslanikova porodica, Čisto potomstvo, Ljudi kuće, koji odgovaraju kur'anskom terminu Ehli bejt: „Zaista Bog hoće da od vas otkloni svaki nedostatak, Porodico blažena, i očisti vas očišćenjem potpunim.“ (Kur'an, 33:33). – Prim. prev.

potomke. Želeli su da ugoste nekog Poslanikovog potomka i da im neko kao imam Reza (a.s.) bude predvodnik u zajedničkoj i molitvi petkom, drži propovedi, da ih podučava, tumači Kur'an i Poslanikovo učenje, prenosi stotine poslaničkih predanja kao što je „Zlatni lanac“, debatuje sa verskim znalcima i svojom božanski nadahnutom vladavinom pokida lance tiranskih vladara.

Ljudi iz Sanabada i Navkana, isto kao i Nešaburci, poželeli su da dočekaju Poslanikovog sina i time pokažu veličanstvenost položaja imamata⁶. Ali, nažalost, imam je bio zatvoren u Mamunovom logoru i nije bilo moguće da sretne svoje sledbenike. Ovakvo Mamunovo ponašanje nije bilo iznenađujuće za one koji su poznavali Abaside i čuli za Harunovo postupanje prema imamu Musi ibn Džaferu; međutim, ono što jeste bilo iznenađujuće jeste to što je Mamun napustio manir svojih prethodnika i umešto da ubija i pljačka Alijeve potomke, on im je naizgled ukazivao počast i pretvarao se da ih poštuje!

Iako se danas Mašhad zbog udaljenosti od Hidžaza i Poslanikovog grada, Medine, smatra dalekom i čudnom zemljom, međutim, privrženost i ljubav iranskih učenjaka i tragalaca za znanjem prema Poslanikovoј porodici, kao i odanost imamu Ali ibn Musa al-Rezi, stalno prisustvo njegovih hodočasnika u njegovom nebeskom svetilištu, učinili su ovaj grad jednim od najprosperitetnijih sakralnih svetinja Poslanikove porodice pre-tvorivši ga u središte širenja izvornog islama i islamsko- iranske kulture i umetnosti.

6 Duhovno i versko predvodništvo Muhamedovih potomaka. – *Prim. prev.*

POGLAVLJE I

Životopis imama Reze

Muslimanski historičari i istraživači su izneli različita gledišta u određivanju vremena rođenja časnog imama. Poznati historičari i prenosioci tradicije smestaju rođenje imama Reze u četvrtak ili petak, 11. zil-kadea, 148. godine po hidžri (1. januar 766).⁷ Na osnovu ovoga, godina njegovog rođenja bila je ista kao godina mučeništva njegovog velikog pretka, imama Sadika.

Međutim, šejh Saduk u vezi ovoga kaže: „Jedna grupa smatra da je imam Reza rođen u Medini pet godina nakon smrti imama Džafara Sadika, odnosno u četvrtak, 11. rabi' al-avala 153. godine po hidžri (15. mart 770).“

Postoje i druga mišljenja o datumu njegovog rođenja, koja, zbog sumnjive verodostojnosti, nećemo navoditi.

Njegovo časno ime je Ali, čuveni nadimak Reza, a poznat je i kao Abul Hasan.⁸ Zvali su ga još i al-Hasan II.⁹ Osim ovih naziva, tradicionalisti i historičari spominju njegove epitete kao što su Božija svetiljka, Svetlo upute, Užitek za oči vernika, Ponizitelj bezbožnika, onaj kojim je Bog bio zadovoljan, pokoran Božijoj volji, mudar, učen, strpljiv, odan, neporočan, zaštitnik, istinoljubiv.¹⁰

Nadimak Reza

Neki historičari smatraju da je naziv Reza (onaj kojim je Bog zadovoljan) odabrao Mamun kada je imam prihvatio položaj nje-

7 A'lām Al-Hudā, 302; Tadhkirat al-Khawās, 198; Kashf al-Ghumma, 70.3; Tāj al-Mawālīd, 48; Maṭālib Al-Saul, 88; Rawḍat Al-Wā'ẓīn, 386, Muṣnad Al-Imam Al-Riḍā -, 15.1.

8 “Uyūn Akhbār al-Riḍā, 22.1.

9 Tāj al-Mawālīd, 124. 3 Dalā'il al-Imāma, 183.

10 Dalā'il al-Imāma, 183.

govog nasljednika¹¹. Pripovedajući o događajima iz 201. godine po hidžri, poznati historičar Tabari piše¹²: „Ove godine Mamun je postavio Alija ibn Musu ibn Džafara za svog nasljednika i halifu nakon sebe i nazvao ga „al-Reza iz Muhamedove porodice“. U sličnom kontekstu preneli su i Ibn Katir, Ibn Atir i Ibn Haldun, sa neznatnom modifikacijama.

Međutim, postoji nekoliko razloga koji ukazuju na to da pitanje imenovanja i dodela titule imama nije bilo predmet analize historičara; ti razlozi su podeljeni u dve kategorije:

Oni koji se mogu objasniti samo sa stanovišta šiija i onih koji veruju u starateljstvo i namesništvo Poslanikove porodice, a to je da su u imena, titule i nazivi članova Poslanikove porodice (Ehli bejt) određeni od strane Božijeg poslanika ili preko anđela otkrivenja, Džibrila /Gavрила/, kao što je, prilikom imenovanja Hasana, rekao sam Poslanik: „U izboru njegovog imena neću prednjačiti u odnosu na svog Gospodara“.¹³ U drugoj Poslanikovo izreci stoji: „Znajte da ga je Bog u svojoj čuvanoj ploči nazvao „Reza““.¹⁴

Razlozi koji su svima prihvatljivi su predanja prethodnih imama u kojima se navodi naziv „Reza“. Šejh Saduk prenosi od Sulejmana ibn Abi Hafsa Marvazija da je imam Kazim svog sina nazvao imenom Reza i posavetovao druge da ga tako zovu.¹⁵ Ovo imenovanje i instrukcija imama Kazema odnosi se na vreme kada se još nije raspravljalo o pitanju Mamunovog hilafeta i nametanju imamu Rezi da bude njegov nasljednik.

11 Abu Džafar al-Mamun ibn Harun (786 - 833) bio je abasidski halif. Vladao je od 813. do svoje smrti 833. godine. Bio je poznat kao pokrovitelj kulturnog uspona u muslimanskom svetu. – *Prim. prev.*

12 816/817. godina.

13 Ma'āni al-Akbār, 57.

14 “Leuhi Mahfuz” (čuvana ploča) je Knjiga u koju je Bog upisao uredbe i sudbine svih stvorenja, a to je bilo pre stvaranja svih stvorenja. – *Prim. prev.*

15 ‘Uyūn Akhbār al-Ridā, 13.1

**dr Amir Salmani Rahimi
dr Mortaza Enferadi
Behzad Nemati**

**Imam Reza,
mudrac iz Muhamedove porodice**

Stručni nadzor
Mahdi Šarijati Tabar

Prevod sa persijskog i objašnjenja
Aleksandar Dragović

Organizacija Astane Kuds Razavi

2024.

Naslov originala
Emam Reza, dana-ye khandane Mohammad
i
Imam Riḍā (a.s.)
The Learned of the Prophet's Household
Biography, Pilgrimage, and Holy Shrine

Ova knjiga objavljena je uz pomoć Kulturnog centra
Ambasade IR Iran u Beogradu

REČ IZDAVAČA

Dvanaestoimamski šiiti čine značajan broj muslimana u svetu; oni veruju da je verovesnik Muhamed (s)¹ iza sebe ostavio naslednike jedinstvene po znanju, svesti o Časnom Kur'anu, Poslanikovoј tradiciji, pravednosti i praktikovanju obaveznih i preporučenih propisa vere. Po njihovom verovanju, ovi naslednici, zvani *imami*, odnosno porodica Božijeg poslanika, jesu neporočni i imuni na grešenje ili zaborav. Imam Ali ibn Abi Talib (a.s.) naziva se ocem imama, a imam Mahdi (a.s.), pečatom naslednika.²

Imam Ali ibn Musa al-Reza je osmi i jedini od njih čije se svetište nalazi u Iranu, tačnije gradu Mašhadu. Više od 90% Iranaca sledi šiitski pravac zbog čega Islamska Republika Iran predstavlja prestonicu porodice Božijeg poslanika (s) i središte islamskog jedinstva. Regija Horasan i njegov glavni grad, Mašhad, kao država, a potom i velika provincija u istočnom Iranu, od davnina je bio centar ustanaka za pravdu i islam. Početkom 9. veka, sedmi halifa dinastije Abasida, Mamun, jedan od najmoćnijih vladara ove dinastije, izabrao je Merv za svoju prestonicu. Nastojeći da zadobije privilegovan položaj među narodom, Mamun je pozvao imama Rezu (a.s.) da se naseli u ovaj grad, i time ojača temelje svoje vlasti.

Imam Reza (a.s.) je ubijen 818. godine u Tusu, (današnji Mašhad, koji je po njemu i nazvan, jer „Mašhad al-Reza“ znači mesto Rezinog ubistva). Velika pažnja i naklonjenost muslimana, po-

1 „S“ ili s.a.v.a je skraćeniца od „sallallahu ‘alejhi vae alihi“odnosno *salavata*, formule blagosiljanja Božijeg poslanika koja doslovno znači „neka su blagoslov i mir Božiji nad njim i njegovom porodicom“ koja se izgovora kada se pomene ime Božijeg poslanika Muhameda. – *Prim. prev.*

2 a.s. je skraćeniца za formulu „alejhi/alejha/alejhimis-selam“, što znači „neka je mir nad njim/njom/njima“, i koristi se za druge Božije poslanike i članove Poslanikove porodice. – *Prim. prev.*

sebno šiita, prema ovom veličanstvenom mauzoleju, pretvorila je Mašhad u centar islamske nauke i kulture; to je grad u kome danas živi više od tri, a godišnje poseti preko četrnaest miliona hodočasnika.

Kompleks svetilišta imama Reza (a.s.) prostire se na površini od 600.000 kvadratnih metara; njom upravlja organizacija Astan-e Kuds Radavi, čijeg upravnika postavlja najviše rukovodstvo Islamske Republike Iran.

Slavna istorija i postojanje brojnih naučnih centar kao što su bogoslovije, univerziteti, škole, biblioteke, naučno-istraživački centri itd. usloveli su da Mašhad od strane ISESCO-a bude izabran za prestonicu islamske kulture za 2017. godinu.

Tome je, svakako, doprineo položaj i uloga Mašhada u promociji islamske kulture, kao i bogata kulturološka razmena između hodočasnika i žitelja Rezinog grada.

Sa svetim osećanjem dužnosti Centar za međunarodne poslove Organizacije Astane Kuds Razavi³ i Fondacija za islamska istraživanja smatrale su svojom obavezom da iskoriste ovu povoljnu priliku i publikuju knjigu o imamu Rezi. Ona pruža kratak uvod u njegov učenost i svet mauzolej u kojem počiva.

Tokom više od tri decenije istraživačkih aktivnosti, Islamska istraživačka fondacija objavila je više od dve hiljade naslova u skoro četrnaest miliona primeraka iz različitih oblasti islamskog učenja za različite starosne i jezičke grupe. Otprilike jedna desetina ovih dela posvećena je *razavi* kulturi i učenjima.

Knjiga „Imam Reza (a.s.), mudrac iz Poslanikove porodice; biografija, hodočašće i svetilište“, sadrži osam poglavlja. Osla-

3 *Astane Kudse Razavi* (Sveta pokrajina Razavi), jeste dobrotvorna administrativna ustanova sa sedištem u Mašhadu koja upravlja svetilištem imama Reza i raznim pripadajućim institucijama. Njen administrativni aparat smatra se najdugotrajnijom institucijom još od mučeničke smrti imama Reze pre oko 1200 godina. Glavni resurs ove ustanove koja je pokretač ekonomije grada su zadužbine. – *Prim. prev.*

njajući se na izvore koji su bili dostupni arhivi Islamske istraživačke fondacije, u njoj je sažet materijal koji može biti interesantan svim zainteresovanim istraživačima, ali i onima koji u svrhu hodošašća žele da upotpune svoje znanje o imamu Rezi (a.s.).

S druge strane, prepoznavanje važnosti i naučnog, društvenog i duhovnog položaja porodice Božijeg poslanika (s) jeste najbolji način širenja islama i njegovih učenja, jer su te plemenite ličnosti središte svetlosti i izvor upute, u svetlu čijih smernica i tumačenja je ojačano i objavljeno monoteističko i religijsko znanje.

Na kraju, želimo da odamo priznanje *hudžetul-islamu* Šarijati Tabaru, generalnom direktoru Fondacije za islamsko istraživanje, na njegovim dragocenim smernicama, kao i naporima autora čiji su radovi korišćeni u ovoj knjizi, i kolegama Odeljenja za kulturu i upravljanje, posebno dr Amiru Salmaniju Rahimiju, dr Mortazi Enferadiju i Behzadu Nematiju, koji su dali značajan doprinos u njenom publikovanju.

Takođe, opseg i raznovrsnost tema *razavi* kulture i učenja je nešto što, iako izlazi iz okvira ove knjige, zaslužuje poseban osvrt. Očekuje se da će čitaoci, dubljim proučavanjem aktivnosti Islamske istraživačke fondacije nastojati da je promovišu u svetlu reči imama Reze (a.s.): „Kada bi ljudi znali za lepotu naših reči, sigurno bi nas sledili.“

Nadamo se da će muslimani i intelektualci širom sveta više nego ikada obratiti pažnju na ovu svetu zemlju koja je, zahvaljujući dragocenom prisustvu imama Reze (a.s.) na njenom tlu, po rečima verovesnika Muhameda (s) jedna od rajskih bašti, a koju je imam Homeini nazvao centrom Irana, a zvanično se naziva duhovnom prestonicom Islamske Republike Iran i islamske kulture. Neka Bog Uzvišeni uveća blagoslov ovog svetog grada.

Prenosi se od Abdulaha ibn Saliha Hiravija: “Čuo sam Alija kibn Musa al-Rezu da kaže: „Neka se Bog smiluje svakom sluzi koji oživljava naše zapovesti“. Upitah ga: „A kako se oživljavaju tvoje zapovesti?“, a on odgovori: „Tako što će naučiti naše znanje

i preneti ga ljudima, jer kada bi oni znali za lepotu naših reči, sigurno bi nas sledili“.

Islamska istraživačka fondacija

Odeljenje za kulturu i biografiju poslanika Božijeg, avgust 2016.

UVOD

Tog dana kada je svetlost Pečata poslanika⁴ obasjala oblast Hidžaza, niko nije znao da će se njegova nebeska poruka brzo proširiti i da će svojom svetlošću jednobojstva, morala, bezbednosti i pravde osvetliti ne samo Arapsko poluostrvo, već i najudaljenija područja i najveće civilizacije toga vremena.

Stanovnici Hidžaza su se još uvek ponosili rođenjem muške dece kada je Bog Svom najvećem poslaniku podario ćerku, kako bi iz naraštaja ovog slavnog vrela ponikle zvezde koje bi po značaju, poniznosti, duhovnosti i dostojanstvu bile najbližnje Poslaniku Božijem, i svaka od njih u nekom delu zemnog šara, nebeski i životvorni put Verovesnika milosti učinila večnim i univerzalnim.

U to vreme niko nije mogao da pretpostavi da će osmog predvodnika ove Svete porodice⁵, u ne tako dalekoj budućnosti, u toplo naručje prihvatiti stanovnici Horasana. Poslanikova porodica živela je u naselju Bani Hašem, blizu Poslanikove džamije u Medini, a stanovnici Medine još uvek nisu bili čuli za Sanabad - malo poznato selo u Tusu. Oni nisu ni pomišljali da će se u budućnosti, imam Reza, mudrac iz Poslanikove porodice (a.s.), preseliti u Horasan, a Sanabad biti njegovo poslednje prebivalište, gde će postati baklja za sve željne upute i utočište za obespravljene i potlačene.

Iranci su oduvek bili naklonjeni Poslanikovoj porodici smatrajući svoju teritoriju bezbednim utočištem za Muhamedove

4 Pečat *poslanika*, jedan je od naziva Božijeg poslanika Muhameda; Hidžaz, oblast u zapadnom delu Arapskog poluostrva. - Prim. prev.

5 Pod Svetom porodicom misli se ne Muhameda i njegove ukućane, konkretno ćerku Fatimu, zeta Alija i njihove sinove Hasana i Huseina, i njihovih devet potomaka. Osim ovog izraza koristi se i termin Poslanikova porodica, Čisto potomstvo, Ljudi kuće, koji odgovaraju kur'anskom terminu Ehli bejt: „Zaista Bog hoće da od vas otkloni svaki nedostatak, Porodico blažena, i očisti vas očišćenjem potpunim.“ (Kur'an, 33:33). – Prim. prev.

potomke. Želeli su da ugoste nekog Poslanikovog potomka i da im neko kao imam Reza (a.s.) bude predvodnik u zajedničkoj i molitvi petkom, drži propovedi, da ih podučava, tumači Kur'an i Poslanikovo učenje, prenosi stotine poslaničkih predanja kao što je „Zlatni lanac“, debatuje sa verskim znalcima i svojom božanski nadahnutom vladavinom pokida lance tiranskih vladara.

Ljudi iz Sanabada i Navkana, isto kao i Nešaburci, poželeli su da dočekaju Poslanikovog sina i time pokažu veličanstvenost položaja imamata⁶. Ali, nažalost, imam je bio zatvoren u Mamunovom logoru i nije bilo moguće da sretne svoje sledbenike. Ovakvo Mamunovo ponašanje nije bilo iznenađujuće za one koji su poznavali Abaside i čuli za Harunovo postupanje prema imamu Musi ibn Džaferu; međutim, ono što jeste bilo iznenađujuće jeste to što je Mamun napustio manir svojih prethodnika i umešto da ubija i pljačka Alijeve potomke, on im je naizgled ukazivao počast i pretvarao se da ih poštuje!

Iako se danas Mašhad zbog udaljenosti od Hidžaza i Poslanikovog grada, Medine, smatra dalekom i čudnom zemljom, međutim, privrženost i ljubav iranskih učenjaka i tragalaca za znanjem prema Poslanikovoј porodici, kao i odanost imamu Ali ibn Musa al-Rezi, stalno prisustvo njegovih hodočasnika u njegovom nebeskom svetilištu, učinili su ovaj grad jednim od najprosperitetnijih sakralnih svetinja Poslanikove porodice pre-tvorivši ga u središte širenja izvornog islama i islamsko- iranske kulture i umetnosti.

6 Duhovno i versko predvodništvo Muhamedovih potomaka. – *Prim. prev.*

POGLAVLJE I

Životopis imama Reze

Muslimanski historičari i istraživači su izneli različita gledišta u određivanju vremena rođenja časnog imama. Poznati historičari i prenosioci tradicije smestaju rođenje imama Reze u četvrtak ili petak, 11. zil-kadea, 148. godine po hidžri (1. januar 766).⁷ Na osnovu ovoga, godina njegovog rođenja bila je ista kao godina mučeništva njegovog velikog pretka, imama Sadika.

Međutim, šejh Saduk u vezi ovoga kaže: „Jedna grupa smatra da je imam Reza rođen u Medini pet godina nakon smrti imama Džafara Sadika, odnosno u četvrtak, 11. rabi' al-avala 153. godine po hidžri (15. mart 770).“

Postoje i druga mišljenja o datumu njegovog rođenja, koja, zbog sumnjive verodostojnosti, nećemo navoditi.

Njegovo časno ime je Ali, čuveni nadimak Reza, a poznat je i kao Abul Hasan.⁸ Zvali su ga još i al-Hasan II.⁹ Osim ovih naziva, tradicionalisti i historičari spominju njegove epitete kao što su Božija svetiljka, Svetlo upute, Užitek za oči vernika, Ponistitelj bezbožnika, onaj kojim je Bog bio zadovoljan, pokoran Božijoj volji, mudar, učen, strpljiv, odan, neporočan, zaštitnik, istinoljubiv.¹⁰

Nadimak Reza

Neki historičari smatraju da je naziv Reza (onaj kojim je Bog zadovoljan) odabrao Mamun kada je imam prihvatio položaj nje-

7 A'lām Al-Hudā, 302; Tadhkirat al-Khawās, 198; Kashf al-Ghumma, 70.3; Tāj al-Mawālīd, 48; Maṭālib Al-Saul, 88; Rawḍat Al-Wā'ẓīn, 386, Muṣnad Al-Imam Al-Riḍā -, 15.1.

8 “Uyūn Akhbār al-Riḍā, 22.1.

9 Tāj al-Mawālīd, 124. 3 Dalā'il al-Imāma, 183.

10 Dalā'il al-Imāma, 183.

govog nasljednika¹¹. Pripovedajući o događajima iz 201. godine po hidžri, poznati historičar Tabari piše¹²: „Ove godine Mamun je postavio Alija ibn Musu ibn Džafara za svog nasljednika i halifu nakon sebe i nazvao ga „al-Reza iz Muhamedove porodice“. U sličnom kontekstu preneli su i Ibn Katir, Ibn Atir i Ibn Haldun, sa neznatnom modifikacijama.

Međutim, postoji nekoliko razloga koji ukazuju na to da pitanje imenovanja i dodela titule imama nije bilo predmet analize historičara; ti razlozi su podeljeni u dve kategorije:

Oni koji se mogu objasniti samo sa stanovišta šiija i onih koji veruju u starateljstvo i namesništvo Poslanikove porodice, a to je da su u imena, titule i nazivi članova Poslanikove porodice (Ehli bejt) određeni od strane Božijeg poslanika ili preko anđela otkrivenja, Džibrila /Gavrila/, kao što je, prilikom imenovanja Hasana, rekao sam Poslanik: „U izboru njegovog imena neću prednjačiti u odnosu na svog Gospodara“.¹³ U drugoj Poslanikovo izreci stoji: „Znajte da ga je Bog u svojoj čuvanoj ploči nazvao „Reza“.“¹⁴

Razlozi koji su svima prihvatljivi su predanja prethodnih imama u kojima se navodi naziv „Reza“. Šejh Saduk prenosi od Sulejmana ibn Abi Hafsa Marvazija da je imam Kazim svog sina nazvao imenom Reza i posavetovao druge da ga tako zovu.¹⁵ Ovo imenovanje i instrukcija imama Kazema odnosi se na vreme kada se još nije raspravljalo o pitanju Mamunovog hilafeta i nametanju imamu Rezi da bude njegov nasljednik.

11 Abu Džafar al-Mamun ibn Harun (786 - 833) bio je abasidski halif. Vladao je od 813. do svoje smrti 833. godine. Bio je poznat kao pokrovitelj kulturnog uspona u muslimanskom svetu. – *Prim. prev.*

12 816/817. godina.

13 Ma'āni al-Akbār, 57.

14 “Leuhi Mahfuz” (čuvana ploča) je Knjiga u koju je Bog upisao uredbe i sudbine svih stvorenja, a to je bilo pre stvaranja svih stvorenja. – *Prim. prev.*

15 ‘Uyūn Akhbār al-Ridā, 13.1

Roditelji

Plemeniti otac imama Ride bio je imam Musa al-Kazim (a.s.), sedmi šiitski imam, a njegova majka bila je vrlo žena po imenu Tuktem, koju je, nakon njegovog rođenja, imam Kazim, nazvao Tahira. Bila je uzorna i mudra žena i smatrana je uglednom ne-arapskom osobom.¹⁶

Supruga

Žena imama Reze bila je čestita dama po imenu Sabika. Porod nje istoričari pominju i Um Habibu, Mamunovu ćerku, koju je njen otac, Mamun, iz političkih razloga udao za imama Rezu tokom procesa nametanja nasledništva.¹⁷

Deca

Jedino dete časnog imama bio je imam Džavad (a.s.) od majke Sabike.¹⁸

Imamat

Predvođenje društva od strane izabраниh naslednika poslanika je važna tema koja se pominje u Kur'anu i kazivanjima i vladavini Božijeg poslanika Muhameda (s). Svemogućí Bog kaže: „A kada je Ibrahima Gospodar njegov s nekoliko zapovedi u iskušenje stavio, pa ih on potpuno izvršio, Allah je rekao: „Učiniću da ti budeš ljudima u veri uzor!“ – „I neke moje potomke!“ – zamoli on. – „Obećanje Moje neće obuhvatiti nevernike“ kaza On.“¹⁹ Božiji poslanik (s) je rekao: „Problemi ljudi bi bili rešeni kada bi ih predvodili dvanaestorica [imama]“. Iz ovoga vidimo da je poslanik islama naznačio broj svojih naslednika među kojima je i imam Reza (a.s.).

16 Uyūn Akhbār al-Riḍā, 17.1; Yanābī' al-Mawadda, 384; Kashf al-Ghummā, 249.3.

17 Tadhkirat al-khawāṣ, 316; I'lam al-Warā, 328; Dalā'il al-imāma, 177.

18 I'lam al-Warā, 86.2 i 91.

19 Kur'an, 2:124.

Životi i ličnosti šiitskih imama sastoje se od dva vredna i istaknuta, ali povezana aspekta:

1. Političke, društvene, moralne i naučne odlike imama bile su očigledne svim njihovim savremenikima. Razumevanje ovih osobna ne zahteva nikakvo posebno versko predznanje i svaka mudra osoba je u stanju da ih spozna.

2. Duhovna i moralna svojstva imama zasnivaju se na Božanskoj promisli i Njegovoj posebnoj pažnji prema njima. Poznati učenjak, Alema Muhamed Bakir Medžlisi, naveo je 48 predanja o tome da je imam Musa al-Kazim (a.s.) predstavio svog sina, imama Rezu (a.s.) kao svog naslednika.²⁰ Međutim, za spoznaju ovog aspekta ličnosti imama Poslanikve porodice neophodno je da se prethodno ima vera u poslanstvo Muhamedovo (s), na osnovu čega se može prihvatiti predvodništvo njegovih potomaka i spoznati njihov status koji je spomenut u autentičnim predanjima i njihovim verodostojnim prenosiocima.²¹

20 Bihār al-Anwār, 11.49.

21 Posebna karakteristika šiizma je imamat i pitanje imamata je nerazdvojivo od pitanja vilajeta, ili ezoterijske funkcije razjašnjavanja unutrašnjih tajni Časnog Kur'ana i šerijata. Prema šiitskom gledištu, naslednik poslanika islama mora biti neko ko nije samo kadar da upravlja pravedno nad zajednicom, već i neko ko je, takođe, sposoban da tumači Božanski zakon i njegovo ezoterijsko značenje. Otuda on mora biti bez zabluda i grehova (masum) i mora biti izabran odozgo na osnovu Božanske zapovesti preko poslanika. – *Prim. prev.*

POGLAVLJE II

Duhovne karakteristike i socijalno ponašanje

Veoma je značajno da se osvrnemo na duhovni i moralni aspekt ličnosti imama Reze i njegovo socijalno ponašanje, kako bismo bolje razumeli život časnog imama i od njega naučili životne lekcije. Pre toga, navešćemo predanje koje se pripisuje imamu Džaferu Sadiku: „Postoje četiri vrste ljudskih odnosa: odnos između čoveka i Boga, (koji se manifestuje u obožavanju i služanju, pobožnosti i zahvalnosti, smirenju, iskrenosti i sl.); drugo je odnos čoveka prema samom sebi (težnja za pravdom, mudrost, samousavršavanje, potraga za znanjem, samopoštovanje, samospoznaja i samokritika; odnos između čoveka i drugih ljudi (ljubav, poniznost, samopožrtvovanje, dobročinstvo, altruizam, etika predvođenja, građanski moral, etika obrazovanja, porodična etika) i odnos čoveka sa svetom koji ga okružuje (odnos prema prirodnim elementima, stvorenim svetom i drugim stvorenjima, kao što su zemlja i nebo, planine i ravnice, šume i pustinja i mor)“.

Redovno obavljanje molitve

Imam Reza je molitvu smatrao Božjim darom, što je nakon priznanja Boga, najvrednija stvar u duhovnom životu svakog pojedinca.²² On je veoma revnosno i ozbiljno prilazio obavezanim i preporučenim molitvama koje je obavljao u njihovo prvo vreme, a obavljao je i molitve kao što je Džafera Tajara.²³

22 Mustardak al-Wasā'il 175.

23 Preporučena molitva kojoj je Božiji poslanik (s) podučio Džafera Tajara nakon povratka iz Abisinije kao nagradu za njegovo petnaestogodišnje služenje i boravak u toj zemlji. Karakteristična je po tome što se fraza „Slava Allahu i hvala Allahu, nema boga osim Allaha, Allah je najveći“ izgovara 300 puta, a preporučuje se za oprost grehova i božanski je odgovor na nečije potrebe i zahteve. – *Prim. prev.*

Njegove sedžde su bile jako duge, nakon sabah-namaza je znao da klanja i ostane na sedždi sve dok ne izađe sunce. O prvoj dnevnoj molitvi, koja se obavlja u vreme praskozorja i koju je smatrao važnom, rekao je: „Satana je neprestano u stanju straha i užasa od vernika sve dok on na vreme obavlja svojih pet obaveznih molitvi; a ako njegova molitva oslabi i ne obavi je na vreme, satana se osmeli i tera ga na velike grehe“. U svetlu ovoga ovom navešćemo sledeći događaj: Ibrahim ibn Musa kaže: „Jednog dana bio sam u službi imama Reze koji je otišao iz grada da dočeka nekog od svojih sledbenika. Kada je došlo vreme za molitvu, imam mi je rekao: 'Izuči ezan da bismo se pomolili'. Rekao sam: 'Sačekajmo da stignu i ostali i pomolimo se zajedno'. Imam je na to rekao: 'Bog neka ti oprosti; nikada bez razloga ne odlažite molitvu u njeno prvo vreme' “.

Držanje posta

Pored obaveznog, imam Reza je praktikovao i preporučeni post, i nikada nije propustio da posti prvog, srednjeg i poslednjeg dana u mesecu. O važnosti ovog posta je rekao: „Post ova tri dana jednak je postu cele godine“. ²⁴

Govoreći o veličini posta u svetom mesecu citirao je Časnog Poslanika: „Mesec ramazan je veliki mesec u kojem se dobra dela uvećavaju, zla smanjuju, a stupnjevi uzdižu. Ko bude činio dobro u ovom mesecu Bog će mu oprostiti, a ko bude milosrdan u ovom mesecu, Bog će mu oprostiti: ramazan se razlikuje od drugih meseci, dolazi sa blagodatima i milošću, a odlazi sa oprostom greha; to je mesec u kojem se primaju dobra dela, a onome ko u ovom mesecu bude obavljao molitvu biće oprošteno; jadan je i nesrećan onaj ko iz ovog meseca izađe bez oprosta grehova i bude lišen blizine Gospodara svetova“.

24 Bihār al-Anwār 91.49.

Povezanost sa Kur'anom

Kao i drugi imami, imam Reza je rečima i delima svoje sledbenike podsećao na uzvišenost Kur'ana, pa je svako jutro i večer učio Božiji knjigu.

Prenosi se da kad god bi došao do ajeta o paklu i raju, imam bi se zaplakao moleći Boga za raj i tražeći Njegovo utočište od pakla.

Njegova bliskost sa Kur'anom bila je tolika da je na pitanja ljudi odgovarao citiranjem njegovih ajeta, i uopšteno, sva poređenja i alegorije koje je iznosio bile su preuzete iz Božije knjige.

Ističući značaj učenja Kur'ana svojim učenicima, imam Reza (a.s.) je rekao: „Odredite deo svog vremena za učenje Kur'ana kod kuće, jer se time otklanjaju nevolje, a za članove domaćinstva se otvaraju vrata dobra i blagoslova; kuća u kojoj se ne uči Kur'an će iskusiti teškoće, a njeni članovi se suočiti sa oskudicom i nemaštinom“.

Moljenje i potraživanje od Boga

Imam Reza (a.s.) je rekao: „Molitva je oružje vernika, stub vere i svetlost nebesa i zemlje.“²⁵ Njemu koji je bio svestan uloge moljenja u izgradnji čoveka uvek je na usnama bilo Božije ime; ²⁶ u vreme suše odlazio je u pustinju da se moli za kišu, a Mamunove pretnje je odbijao oružjem molitve.

Njegova moljenja Bogu, blagosiljanje Muhameda i njegovih potomaka, molitve za imama Mahdija (a.s.), tražeći obilje sredstava za život, sadrže duboke i elegantne fraze i reči koje ne samo što odražavaju njegovu uzvišenu misao, već i vrhunsku rečitost. Sledi primer njegovog moljenja:

U ime Boga, Milostivog, Samilosnog

O Bože! Težina mojih grehova osramotila me je pred Tobom sprečavajući me da dobijem milost i oproštaj Tvoj. Da nije moje

25 ‘Uyūn Akhbār al-Riḍā 37.2 i 95.

26 Bihār al-Anwār 92.49 i 98.

zavisnosti od Tvojih blagoslova, i moje potrebe za molitvom, Tvog obećanja rasipnicima i grešnicima poput mene i obećanja očajnicima da ćeš im se smilovati, ja ne bih smogao hrabrosti. Rečima ovim si zapovedio Svojim beznadežnim slugama: „O robovi moji koji ste se prema sebi ogrešili, ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će, sigurno, sve grehe oprostiti; On, zaista, mnogo prašta i On je milostiv.”²⁷, i opominjao očajnike da ne budu beznadežni u Tvoju milost rekavši: „Nadu u milost Gospodara svoga mogu gubiti samo oni koji su zabludeli”²⁸ Zato si nas Svojom milošću pozvao da se molimo zapovedivši „Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati! Oni koji iz oholosti neće da Mi se klanjaju - ući će, sigurno, u džehennem poniženi.”²⁹

O Bože! Savlada me beznade i oćajanje! Onima koji misle dobro o Tebi obećao si nagradu, a zapretio kaznom onima koji Te poriču.

O Bože! Moje povoljno mišljenje da ćeš me osloboditi pakla, preći preko mojih omaški i oprostiti grehe me je držalo uspravnim.

O Bože! Rekao si u Svojoj knjizi da nema promene u Tvojim istinitim rečima, “A na Dan kada pozovemo sve ljude s vođom njihovim”, taj dan je Dan proživljenja, vreme duvanja u rog, kada će ustati oni koji su u grobovima.

O Bože! Ispuniću svoje obećanje, svedočiću, ispovedati i neću poricati, neću smatrati lažnim, po spoljašnjosti i u srcu, da nema drugog Boga osim Tebe, Ti si Jedan i da nemaš partnera. Muhammed (S) je Tvoj sluga i Poslanik, a Ali (a.s.), Zapovednik vernih, jeste predvodnik naslednika i baštinik verovesničkog znanja, zastava religije, uništitelj mnogobožaca, pokazatelj licemera i borac protiv pobunjenika. On je moj imam, dokaz, podrška, put, vodič i odredište. Onaj za koga verujem da su moja dela čista i

27 Kur'an, 39:53.

28 Kur'an, 15:56.

29 Kur'an, 40: 60.

pravedna, ne bi bio pouzdan i ne bi me spasio, a da ne verujem u njegovo zastupništvo, prihvatajući njegovo predvodništvo, ispo-vedajući svoju vrlinu i primajući ovu poruku od njenih glasnika i preneviši je na oni koji će je prenositi.

A njegove naslednike koji su njegova deca smatram imamima, dokazima, znamenjima i svetiljkama upute i zastavama nade i prebivalištem gospodara i dobrotvora. Tajno i otvoreno verujem u njih bilo odsutne ili prisutne, pokojne ili žive. U tome nema neizvesnosti, sumnje i promene.

Gospode! Na dan proživljenja pozovi me njegovim imenom (Ali) i njegovim posredništvom spasi me od pakla. Čak i ako mi ne podariš nebeski povetarac, nego me spasiš od pakla, ja ću biti među izbavljenim.

O Bože! Danas ne verujem sebi, i nemam utočišta ni pribežišta osim onih kojima sam se za pomoć obraćao. Potražiću utočište u Tvom Poslaniku, Muhamedu (s.), zatim Aliju (a.s.), Zahri - najuzvišenoj od svih žena, Hasanu, Husainu, Aliju, Muhamedu, Džaferu, Musi, Aliju, Muhamedu, Aliju, Hasanu i onome koji će utrti put za razumevanje Tvog dokaza. On koji je skriven i on je nada ljudima posle njega. O Bože! Učini imame mojim utočištem od bola i podrškom u strahovima i u njihovu čast spasi me od svakog buntovnog neprijatelja, agresora i pokvarenjaka i od zla svega što znam i što ne znam, i šta god je skriveno i šta god da vidim, danas i narednih dana. O Bože! Sačuvaj me od svakog stvorenja čiji kika je u Tvojim rukama, jer Ti si večan.

O Bože! Zarad traženja utočišta u imamima pred Tobom, prizivanja njihove blagosti i utočišta u njihovom imamatu, otvori vrata opskrbe i daruj mi Svoju milost. Učini me voljenim među Svojim stvorenjima i čuvaj me od njihovog neprijateljstva i inata jer Ti si najmoćniji.

O Bože! Oni su moje utočište i podrška u teškoćama, udobnosti, zdravlju, nesreći, snu, selidbi, prebivalištu, teškoći, lakoći - otvoreno i očigledno - jutru, noći, kretanju i stajanju, moja

unutrašnjost i spoljašnjost.

*Gospode! Zarad njih, ne liši me blagodati Tvoje. Ne odseci moju nadu u Tvoju milost i Tvoj povetarac blagodati. Ne muči me zatvaranjem vrata opskrbe, zatvaranjem puteva opskrbe i otežavanjem puteva njenih. Dodeli mi lagano olakšanje. Pokaži mi izlaz iz svake teškoće i put do olakšanja, Ti si najsaosećajniji. O Bože, blagoslovi Muhameda i njegovo potomstvo. Amin, Gospodaru svetova.*³⁰

Kao i drugi neporočni imami Muhamedovog potomstva, imam Reza bio je savršeno ogledalo u kome se odražavaju božanske osoibna lepote i savršenstva. Ovde ćemo se osvrnuti na samo nekoliko odličja njegovog karaktera, budući da je nemoguće nabrojati ih sva.

Jedna od karakteristika koje razlikuju imama od drugih je jedinstvo u njegovoj ličnosti. Jedinstvo ličnosti znači istovetnost reakcija i doslednost ponašanja u različitim situacijama.

Kada mu je tadašnji vladar muslimanskog sveta, halifa Mammun, rekao: „Poznavao sam te po vrlini, uzdržavanju i pobožnosti“, imam Reza (a.s.) je odgovorio: „Ponosan sam što služim Bogu, i nadam se da ću se uzdržavanjem od ovog sveta spasiti od njegovih zala“. ³¹ Asketski način života podrazumevao je da leti spava na prostirci od pletenog pruća, a zimi na patosu.

Velikodušnost i darežljivost

Jasa ibn Hamza prenosi: „Sedeli smo sa imamom Reze (a.s.) i postavljali mu pitanja o onome što je dozvoljeno (halal) i zabranjeno (haram) u veri i o drugim temama. Onda je ušao jedan čovek i pozdravivši ga rekao: „O sine Poslanika, ja sam iz Horasana, bio sam u Meki gde sam obavio hadž, ali sam izgubio sav novac i ne mogu da se vratim kući. Pomozite mi sa nešto para, a ja ću, kad se vratim u Horasan, udeliti milostinju u Vaše ime“. Imam mu je rekao da malo sačeka i nastavio da odgovara na naša

30 Sayyid b. Tāwūs, Al-Muhajj al-Da‘wāt wa Manhaju al-I‘bādāt 254.

31 Bihār al-Anwār 128.49.

pitanja dok nismo ostali samo nas trojica. Zatim je ustao i otišao unutra i nakon nekoliko trenutaka došao iza vrata i pruživši ruku rekao: „O Horasani, dođi i uzmi ovaj novac, potroši ga na svoje putovanje i ne treba da ga udeljuješ u moje ime“ Kada je čovek otišao, imam se vratio kod nas, a ja sam ga upitao: „Učinili ste uslugu tom čoveku, ali zašto ste mu dali novac iza zatvorenih vrata?“; a on je odgovorio: „Zato što nisam hteo da vidim ponižnost na njegovom licu“. ³²

O darežljivosti imam Reza je rekao: „Darežljivost je drvo u raju čije grane su u svetu, i svako ko se uhvati za jednu od njegovih grana ući će u raj.“

Pravila prilikom obedovanja

1. Imam je uvek prao ruke pre jela i nije ih sušio.³³
2. Svoj obrok uvek započinjao solju.³⁴
3. Izbegavao je da jede vrelu hranu.³⁵
4. Nakon što bi pojeo malu količinu hrane, legao bi na leđa i prebacio desnu noge preko leve.³⁶
5. Uzdržavao se od proždrljivosti.³⁷
6. Nikada nije bacao ostatke hrane i ako nije bilo moguće ponovo je upotrebiti, naredio je da se da potrebitima.³⁸
7. Sakupljao je i jeo mrvice hrane sa trpeze, a kao nagradu za taj postupak citirao je Božijeg poslanika (s): „Jedite ono što je ostalo od hleba i hrane oko stola, jer to je miraz rajskih hurija.“³⁹

32 Al-Kāfī 24.4

33 Wasā'il al-Shī'a 476/16.

34 Bihār al-Anwār 394-400.66.

35 Ibid, 400-403.66.

36 Wasā'il al-Shī'a 500.16.

37 'Uyūn Akhbār al-Ridā 136.

38 Bihār al-Anwār 97.49.

39 Uyūn Akhbār al-Ridā 34.2.

8. Nikad se nije prejedao. Jednog dana njegove sluge su pojele voće, a ostatak bacili. Videvš ovo rasipanje, uznemirio se i rekao: „Slava Bogu! Ako vam ovo voće ne treba, ima ljudi koji su siromašni, pa ga dajte njima“. ⁴⁰

Odevanje

1. U javnosti je nosio otmenu i prikladnu odeću. ⁴¹
2. Privatno je nosio grubu i jeftinu odeću. ⁴²
3. Prvo je u rukav stavljao desnu ruku. ⁴³
4. Kad god bi kupio novu odeću, pripremio bi posudu sa vodom i deset puta izučio kur'anska poglavlja Ihlas, Kadr i Kafirun, poskropio odeću vodom, i tek onda obukao. Objašnjavajući razlog ovog postupka govorio je: „Ovo čini život čistim“. ⁴⁴

Lična higijena

Imam Reza je posebno vodio računa o higijeni:

1. Prao je zube svako jutro i mirisao usta tako što je žvakao tamjan. ⁴⁵
2. Nakon jela mirisio je usta vodom u koju je sipana caklenjača. ⁴⁶
3. Uvek se ukrašavao i ponekad na oči stavljao surmu. ⁴⁷
4. Voleo je miris i uvek se parfemisao. ⁴⁸
5. Uvek je ispirao usta i uvlačio kroz nozdrve čistu i higijensku vodu. ⁴⁹

40 'Uyūn Akhbār al-Riḍā 34.2.

41 Bihār al-Anwār 89.49.

42 Uyūn Akhbār al-Riḍā 178.2.

43 Wasā'il al-Shī'a 372.3.

44 Musnad Al-Imam Al-Riḍā 39.1.

45 Musnad Al-Imam Al-Riḍā 39.1.

46 Wasā'il al-Shī'a 537.16. Caklenjača (*Salicornia europaea*), biljka ...

47 Bihār al-Anwār 97.76.

48 Ibid, 97.77.

49 Imam Riḍā, the Paradigm of the Straight Path 76.

6. Prilikom uzimanja abdesta i umivanja lica stiskao je usne kako mu voda ne bi ušla u usta.⁵⁰

Živahnost i radost

Imam Reza (a.s.) daje sledeći savet o pravilnoj raspodeli vremena i njegovom optimalnom korišćenju: „Podeli svoje vreme na četiri dela; jedan njegov deo posveti moljenju i osamljivanju sa Bogom, drugi deo zarađivanju za život i obezbeđivanju životnih potreba, treći deo za provođenje vremena u društvu sa braćom u veri i poslednji deo za prikladne zabave i dozvoljena zadovoljstva“. Smeh i šala u granicama dozvoljenog primeri su za poslednji deo.

O važnosti energičnosti i vedrine, on kaže: „Isa (Isus) je plakao i smejaio se, Jahja (Jovan Krstitelj) je samo plakao i nije se smejaio, i Hristov način je bio bolji.“⁵¹

Urednost

Urednost i lepota su osobine vredne divljenja i sastavni deo morala poslanika. Imam Reza o tome kaže: „Urednost je moral poslanika.“⁵² Zato su urednost i otmenost naglašeni u našim islamskim učenjima i životopisima naših vođa. O tome imam Reza (a.s.) kaže: „Svemogući Bog voli lepotu i ukrase i mrzi bedu i glumljenje siromaštva.“⁵³

U javnosti se uvek pojavljivao doteranog i lepog izgleda, do te mere da su mu na tome zamerili neke sufije i aksete.

Ibn Džahm kaže: „Otišao sam kod imama Reze. Video sam da je Njegova Svetost kanom ofarbao kosu. Rekao sam: 'Tvoja sam žrtva! Obojili ste svoju kosu.' Imam (a.s.) je rekao: 'Postoji nagrada u farbanju kose, a ukrašavanje muškaraca je nešto što po-

50 Ibid, 76.

51 Al-Hikmah 3228.7.

52 Tuḥaf al-‘Uqūl 422.

53 Ibid, 422.

većava čednost njihovih žena. Razlog zašto su žene odustale od čednosti je taj što se njihovi muževi ne ukrašavaju zbog njih”⁵⁴

Društvena etika

Sebe je smatrao jednim od običnih ljudi sa kojima se družio i prema kojima se ljubazno ophodio. Šejh Saduk citira Ibrahima ibn Abasa koji je rekao: „Nikada nisam video imama Rezu da se grubo obraća drugima ili prekida nečiji govor; nikada nije odbio nečiju molbu ukoliko je bio u mogućnosti da je ispuni, nikada nije ispružio nogu pred drugima, nikada se nije oslonio [na nešto] u prisustvo drugih, nikada ga nisam video da ljutito razgovara sa svojim slugama, nikada nije pljunuo pred drugima i nisam ga video da se smeje grohotom, već da se osmehuje“. ⁵⁵

Poštovanje roditelja

Imam Reza (a.s.) je smatrao da su dobročinstvo i dobrota prema roditeljima obavezni; rekao je: „Dobročinstvo i dobrota prema roditeljima su obaveza, čak i ako su [oni] mnogobošci“. ⁵⁶ Takođe je rekao: „Budite poslušni vašim očevima na ovome svetu i molite se za njih posle njihove smrti, a ako neko za života čini dobro ocu, a ne moli se za njega posle njegove smrti, taj čovek će se smatrati razbaštinjenim. Znaj da je pravo majke najvažnije, jer kad te je ona nosila u sebi, niko drugi te nije nosio, a teškoće koje je trpela, niko nije bio spreman da podnese. Iako nisi kadar da joj to pravo nadoknadiš, koliko god možeš prema njoj budi ljubazan, blag i zahvalan“. ⁵⁷

Poštovanje porodice

„Onaj čija je vera jača od drugih ima bolji moral i ljubazniji je prema svojoj porodici, a ja sam najljubazniji prema svojoj porodici“. ⁵⁸

54 Makārim al-Akhlāq 89.

55 ‘Uyūn Akhbār al-Riḍā 184.2, Bihār al-Anwār 90.49.

56 Bihār al-Anwār 80.74.

57 Fiqh al- Riḍā 334.

58 Bihār al-Anwār 287.71.

A o neophodnosti obezbeđivanja blagostanja porodice, kaže: „Onaj ko je finansijski sposoban, dužan je da svojoj porodici obezbedi blagostanje i udobnost“.⁵⁹

Poštovanje prava rodibne

Održavanje rodbinskih veza snažno se preporučuje u Kur'anu i drugim islamskim izvorima. Osim dejstva na duhovnu, mentalnu i socijalnu ravan, održavanje rodibnskih veza ima dejstvo i na okruženje. Izgradnja i razvoj gradova, uvećanje opskrbe i dug životni vek su samo neke od njih. Od imama Reze je preneto: „Onaj ko želi da ima dug životni vek i obilnu opskrbu treba da održava veze sa svojim rođacima.“⁶⁰

Na drugom mestu on citira reči Božijeg poslanika (s): „Dočekajte i ugostite svoje rođake makar i sa čašom vode, a najbolja vrsta veze sa rođacima je da ih ne nervirate i uznemiravate.“⁶¹

Imam Reza je rekao: „Onome ko mi obeća da će održavati dobre rodibnske veze, garantujem četiri stvari: da će ga Bog voleti, povećati njegovu opskrbu, produžiti mu život i odvesti u raj.“

Pažnja prema prijateljima

Musa ibn Sajar kaže: „Bio sam u prisustvu imama Reze kada se iznenada začuli jauči. Imam je odmah krenuo u tom pravcu. Ugledao je preminulog za kojim su oplakivali njegovi rođaci. Poput majke koja drži svoje dete u naručju, imam je uzeo telo pokojnika na ruke i rekao: „Onaj ko sahrani nekog od naših prijatelja, biće oslobođen grehova kao da je tek rođen od svoje majke“.

Prisutvovao je njegovoj sahrani, stao pokraj groba, a zatim položio svoju blagoslovenu ruku na grudi preminulog i rekao: „O ti, sine tog i tog, prenesi dobre vesti o raju, jer za tebe nakon ovoga časa, nema straha“.

59 Tuḥaf al-‘Uqūl 466.

60 Bihār al-Anwār 91.71.

61 Al-Kāfī 151.2.

Prenosilac kazivanja kaže: „Pitao sam imama da li je pozna-
vao tog čoveka? On reče: „O Musa sine Sajara! Zar ne znaš da se
postupci naših šijja svako jutro i večer dostavljaju našim imami-
ma? Gde god su podbacili u svojim delima, mi molimo Boga da
im oprost, a za svakog u čijim delima postoji napredak, za njega
tražimo nagradu“.

Gostoprimstvo

Ahmad ibn Abi Nasr Bazanti prenosi: „Onog dana kada me je
imam Reza (a.s.) pozvao u svoju kuću, poslao je konja po mene.
Pojahao sam konja i otišao do njega. Pošto je bilo kasno, imam mi
je rekao da prenoćim kod njega. Rekao je: 'Ostani s nama večeras
i vrati se kući sutra'. Ostao sam tamo. Kada je došlo vreme za spa-
vanje, imam je naredio da mi pripreme njegov poseban krevet“.⁶²

U vezi sa manirima gostoprimstva imam Reza je rekao: „Jed-
no od prava gosta je da ga otpratiš do vrata“.⁶³

Pomoć siromašnima

Jedna od osnovnih karakteristika naših imama je jednakost
sa obespravljenima. Iako je imam Reza uživao status Mamuno-
vog naslednika, on je postupao poput svojih očeva. Ovakvim
ponašanjem podučio je muslimane načinu života i odbacio ari-
stokratski život Mamuna. O nužnosti humanog ponašanja prema
siromašnima je rekao: „Ko sretne siromašnog muslimana, a ne
pozdravi ga kao bogatog, na sudnjem danu će otkriti da je Bog
ljut na njega“.⁶⁴ On je, u vezi toga, takođe, rekao: „Pomaganje
slabima je najbolje milosrđe.“⁶⁵

On nije samo savetovao da se siromašni pomažu, već je to i
sam praktično radio. Primera radi, u vreme iseljenja, na putu ka

62 Manāgibi Ibn Shahr Āshūb 341.4.

63 Musnad Al-Imam Al-Riḍā 331.2.

64 Wasā'il al-Shī'a 422.8.

65 Hayāt al-Imam al- Riḍā 82.2.

Mervu, boravio je u siromašnim krajevima i ulazio u domove ubogih i raspitivao se za njihovo stanje, i po mogućnosti, pružao im pomoć. Takođe je otplaćivao dugove dužnika ili jemčio za njihove dugove kako poverioci ne bi mogli da budu oštri prema njima.

Poštovanje prava radnika

Iako je zauzimao visok položaj u vlasti, imam Reza se ljubazno ophodio prema svojim slugama i poštovao ih. Jaser, njegov sluga, navodi njegove reči: „Ako ja dođem u vreme dok vi jedete, nemojte da ustajete“. Prema tome, kada bi imam pozvao slugu i rekli bi mu da jede, on bi govorio: „Pustite ga neka jede“.⁶⁶

Isti prenosilac dodaje: „Onog dana kada je časni imam bio otrovan, po završetku podnevne molitve, rekao je: 'Jesu li jeli ukućani, sluge i radnici?' Rekao sam: 'Gospodaru! Ko može da jede sa ovim vašim trovanjem?' Tada je imam ustao iz kreveta, seo i rekao: „Postavite trpezu!“ Kada je trpeza bila postavljena oko nje su se okupili sve sluge i radnici. Nakon što su se svi najeli, prema svakom od njih je pokazao blagost i ljubaznost“.⁶⁷

Sulejman Džafari kaže: „Došao sam kod imama Reze da obavim neki posao. Pošao sam za njim dok nismo ušli u kuću. Sluge su radile, a među njima je bio i čovek crnog lica koji nije bio sluga časnog imama. On je upitao: 'Ko je ovaj čovek?' Rekli su: 'Unajmili smo ga da nam pomogne, po obavljenom poslu, daćemo mu nešto novca'. Rekao je: 'Jeste li odredili visinu nadnice?' 'Nismo, ali koliko god da mu damo, biće zadovoljan', odgovorili su. Imam se naljutio i rekao: 'Zar vam nisam zabranio da zapošljavate radnike, a da prethodno s njima ne dogovorite visinu nadnice?' A onda se okrenuo ka meni i rekao: 'Ako nekoga zaposlite, a ne odredi mu se nadnica, i na kraju mu date tri puta više, on će i dalje sumnjati i misliti da nije dovoljno isplaćen. Ali

66 Al-Kāfī 283.6.

67 Uyūn Akhbār al-Riḍā 341.2.

ako je njegova zarada određena i isplaćena u dogovorenom iznosu, biće vam zahvalan, a ako ga platite više od utvrđenog iznosa, biće srećan. “⁶⁸

Abdulah ibn Salat kaže: „Čuo sam od jednog stanovnika Balha da je rekao: 'Bio sam sa imamom Rezom kada je otišao u Horasan. Jednog dana je pozvao sve na trpezu, a sluge, belci i crnci, su došle i posedali okolo. Rekao sam mu: 'Tvoja sam žrtva! Zar nije bolje da se za njih postavi odvojena sofras?' 'Svi imaju jednog Boga, roditelje, i nagrada im zavisi od njihovih dela“, odgovorio je on.

Opraštanje grešnicima

Džaludi je bio zapovednik na Harunovom dvoru, poznat kao veoma moćan i surov čovek lišen sažaljenja prema slabijima, posebno ženama, koje je često pljačkao i na silu im oduzimao nakit. Znajući za njegovu brutalnost imam Reza je naredio svim ženskim članovima Alijeve porodice da se okupe u jednoj kući.

Saznavši za to Džaludi je napao kuću, ali ga je imam Reza zaustavio. „Meni je naređeno da pokupim sav njihov nakit“, rekao je. „Dozvolite mi da ga ja sakupim i predam ga vama“, odgovorio je imam, sa čim se Džaludi složio.

Džaludi koji je preostao na dvoru iz Harunovog vremena oštro se protivio tome da se imamu Rezi dodeli položaj naslednika; neprestano je osporavao Mamunove odluke i pravio probleme imamu (a.s.), zbog čega ga je Mamun zatvorio.

Posle izvesnog vremena je pušten uz posredovanje Mamunovog ministra i vojnog zapovednika kako bi se ponovo odlučivalo o njegovoj sudbini. Imam Reza ga je video na nekom sastanku kada je bio prilično star i oronuo. Založio se kod Mamuna za njega, rekavši: „Oprosti ovom starcu, radi mene!“

Džaludi koji je u tom trenutku gledao u imama (a.s.) pomislio je da ga on ogovara i traži da ga Mamun kazni. Okrenuvši se

68 Uyūn Akhbār al-Riḍā 288.5.

Mamunu, rekao je: „Radi služenja u vreme tvoga oca, nemoj da prihvatiš savet ovog čoveka.“ Mamun se nasmeja i reče imamu: „Džaludi je sam presudio o vašem predlogu i tražio da ne prihvatim vaš predlog vezan za njega“. Onda je naredio da se pogubi.⁶⁹

Imamov stav o korumpiranoj rodbini

Hasan ibn Musa Vaša kaže: „Bio sam sa imamom Rezom u Horasanu, a tu je bio prisutan i imamov brat, Zeid ibn Musa, poznat kao Zeid al-Nar. On je govorio visoko o sebi i svojoj porodici. Kada je čuo reči svog brata, imam mu reče: 'O Zejde! Da li si se uzoholio zbog onoga što se govori u Kufi, da Fatimino potomstvo, zbog njene čistote, neće ući u pakao? Ako se tvoj otac pokorava Bogu, danju posti a noći provodi u bogoslužnju, a ti se ne pokoravaš Bogu i obojica, koji ste Zahrini potomci, budete jednaki na sudnjem danu, ti treba da si draži od svoga oca...'“⁷⁰

Kada je isti taj čovek došao kod Mamuna, ovaj ga je pozdravio iz poštovanja prema imamu Rezi (a.s.), ali kada je došao kod imama, on mu nije odgovorio. Rekao je: „Ja sam Zejd, tvoj brat i sin tvog oca; zašto mi ne odgovoriš?“ Imam je rekao: „Dokle god se pokoravaš Bogu, tvoje bratstvo je prihvatljivo, ali kada si neposlušan prema Bogu, između nas nema bratstva“.⁷¹

Imamov stav o tiranima

Iako mu je Mamun poverio mesto guvernera, on je bez ikakve snishodljivosti ukazivao vladaru na njegove greške i oštro se suprotstavljao nekim njegovim postupcima.

Imam Reza, koji je bio ljut na haotično stanje u Medini u vreme Mamuna, jednog dana se uznemirio i obratio mu se ovim rečima: „... upropastio si poslove muslimana i postavio da njima upravljaju ljudi koji ne postupaju po božanskim odredbama, i

69 Bihār al-Anwār 167.49.

70 Bihār al-Anwār 218.79.

71 Manāqib Alī b. Abī Ṭālib 361.4.

ovaj grad, koji je dom hidžre i središte Božijeg otkrivenja, učinio si pustim, iseljenici i pomagači u tvom režimu se proganjaju, i nikakva prava se ne poštuju, potlačenima je teško i oni pate i iznureni su. Zato, ej halifo! Boj se Boga glede poslova muslimana, i vrati se u Poslanikovu kuću i utočište iseljenika i pomagača...“⁷²

Poštovanje prava manjina

Jasir, sluga imama Reze, kaže: „Mamunu je stiglo pismo iz Nišabura da je jedan zoroastrijanac zaveštao svoje bogatstvo da se podeli među siromašnima. Sudija Nišabura je podelio njegovu imovinu siromašnim muslimanima. Mamun je pitao za mišljenje imama Reze o ovome, koji je rekao: „Zoroastrijanci nikada ne ostavljaju testament za muslimane. Napiši pismo sudiji u

Nišaburu i naredi mu da podigne isti iznos iz muslimanske blagajne i podeli ga siromašnim Zoroastrijancima.“⁷³

Rajan ibn Šabib je rekao imamu Rezi (a.s.): „Moja sestra je testamentom ostavila svoj novac grupi hrišćana, a ja ne želim da ga dam hrišćanima, već muslimanima. Da li mi je dozvoljeno?“ Časni imam odgovori: „Izvrši testament onako kako je rečeno. Svemogućí Bog je rekao: 'Onaj ko je izmeni, a zna kako glasi – pa greh za to pada na one koji je menjaju: a Allah, zaista, sve čuje i zna'“.⁷⁴

Odnos prema prirodi i životnoj sredini

Čovekova odgovornost prema prirodi ne podrazumeva samo to da treba da je smatra Božijim znakom i ne preteruje u njenoj eksploataciji, već i da se brine o njenom blagostanju. Ovo je naredba Tvorca postojanja, Koji je odgovornost za blagostanju zemlje poverio čoveku: „On vas od Zemlje stvara i daje vam da živite na njoj!“⁷⁵

72 Musnad Al-Imam Al-Riḍā 85.1.

73 Uyūn Akhbār al-Riḍā 15.2.

74 Kur'an, 2:181.

75 Kur'an, 11:61.

Imam Reza (a.s.) je bio veoma pažljiv prema prirodi i očuvanju životne sredine; u vreme seobe u Merv znao je da zastane da iskopa bunar i izvor ili ih očisti, a ponekad je svojom blagoslovenom rukom sadio badem.⁷⁶

Kada je stigao do mesta kod Nišabura koje se danas zove Kadamgah, naišao je na skoro presušen izvor. Naredio je da se izvor iskopa i pored njega napravi mali bazen. Zatim je u njemu obavio ritualno pranje i obavio molitvu.⁷⁷

76 Bihār al-Anwār 121.49.

77 Ibid, 123.49.

POGLAVLJE III

Učenost i znanje

Među šiitskim imamima, četvorici njih se pružila značajna prilika za širenje islamskih učenja; to su imam Ali, imam Muhamed Bakir, imam Džafar Sadik i imam Reza. Iako su i ostali imami ulagali različite napore u ovoj važnoj stvari, mogućnosti u prezentovanju i podučavanju verskih i pravnih pitanja kojima su oni raspolagali bile su veće u poređenju sa drugima.

Oblasti znanja imama pripadaju kategoriji po kojoj se njegova ličnost izdvaja od drugih ljudi. Njegovo poznavanje teologije, religija i nebeskih knjiga i kur'anskih učenja, oštroumnost u vođenju teoloških rasprava, iskustva u medicini, argumentacija o pravnim principima i slično tome, ukazuju na veliku mudrost i širinu njegovog znanja. Na osnovu mnogih predanja koja su došla od verskih autoriteta, imami su, zapravo, *naslednici* znanja Poslanika islama.⁷⁸

I sam imam Reza u sledećem predanju govori o tome: „Bog je rekao: 'O Muhamede! Ono što smo objavili tebi, Avramu, Mojsiju i Isusu, stiže i do imama'. Dakle, Bog nam je poverio znanje ovih verovesnika, i mi smo naslednici velikih poslanika...“⁷⁹

Imam Reza je odrastao u okrilju znanja i mudrosti svog plemenitog oca, imama Muse ibn Džafera, i sa samo dvadeset godina odgovarao je na pitanja ljudi u Poslanikovoј džamiji u Medini.⁸⁰

Znanje osmog imama bilo je toliko upečatljivo da ga je njegov plemeniti otac nazvao 'mudracem iz Poslanikove porodice'.⁸¹

78 Al-Kāfī str.223.

79 Pod velikim poslanicima se misli na Noju, Avrama, Mojsija, Isusa i Muhameda; to su poslanici koji doneli zakon ili knjigu. (Videti Kur'an, 46:35). – *Prim. prev.*

80 Kashf al-Ghumma str.290.

81 A'alam al-Vari str.64.

Tokom diskusija pažljivo je odgovarao na nedoumice koje su iznosili verski autoriteti ili islamski učenjaci, i izneo nova i racionalna objašnjenja. Muhamed ibn Ishak prenosi od svog oca da je sedmi imam naređivao svojoj deci ovako: „Ovo je vaš brat Ali, sin Musa, mudrac iz Muhamedove porodice. Pitajte ga o svojim verskim pitanjima i zapamtite šta vam govori.“

Ibrahim ibn Abas je preneo o učenosti imama Reze: „Nikada nisam video da imam ne odgovori na neko pitanje, niti sam sreo učenijeg čoveka od njega. Mamun mu je mnogo puta postavljao razna pitanja i on je na njih odgovarao, a svi odgovori i primeri koje je dao, bili su preuzeti su iz Kur’ana“.

Sam imam Reza je rekao: „Sedeo sam u Poslanikovo džamiji i kad god bi se učenjaci Medine suočili s nekim problemom i nisu bili u stanju da ga reše, obraćali bi se meni i dobijali odgovore na njih“.

Poznavanje budućih događaja

Još jedno znamenje imamskog znanja jeste njihova svest o događajima i dešavanjima na drugim mestima i vremenima. Imam Sadik je rekao: „Ja znam šta je na nebu i na zemlji i šta je na nebu i u paklu, poznajem prošlost i budućnost“.

Preneto je od Vaša Kufija: „Zapisao sam na svitku nekoliko teških pitanja i odneo ih imamu Rezi u nameri da mi da odgovore na njih. Rano ujutru stigao sam ispred njegove kuće, ali zbog velike gomile ljudi nisam uspeo da uđem. Tada mi je prišao jedan od imamovih slugu i upitao: 'Ko je Hasan ibn Ali Vaša?' Primakao sam se i rekao: 'Ja sam'. Dao mi je pismo i rekao: 'U njemu su odgovori na pitanja koja nosite sa sobom'“.

Imamovo znanje u rečima drugih

Ali ibn Muhamed ibn Džam, koji je bio jedan od neprijatelja Ehli-bejta kaže: „Bio sam na skupu koji je organizovao Mamun, na kome je bio prisutan i Ali ibn Musa al-Reza. Mamun je pitao

imama o predanjima koja govore o nepogrešivosti poslanika, a on je na svako odgovorio“.

I brojni drugi autoriteti su potvrdili mnoge vrline imama Reze (a.s.), među kojima su Abu Abdulah Hakim Nišaburi, šafijski tradicionalista i pravni autoritet, Ibn Atir, stručnjak za hadise i šafijski tradicionalista i pravnik i Ali ibn Džahm Nasibi, koji u svojim delima navode titule kojima je imam Reza oslovljavan - Sultan Božijih prijatelja, Dokaz pobožnih, Naslednik Poslanikovog znanja, Čuvar tajni Božijih prijatelja, Božiji izabranik, Miljenik Božijeg Poslanika, Pomoćnik ljudi, Otklanjač tuge.⁸²

Poznavanje različitih jezika

Još jedna odlika imama Reze bila je poznavanje svetskih jezika onog vremena. On je sa ljudima različitih plemena i predstavnicima religija i verskih pravaca razgovarao na njihovom jeziku, slušao je njihove reči i pitanja, a zatim im odgovarao. Aba Salt Hiravi o tome kaže: „Imam Reza je razgovarao sa ljudima na njihovim jezicima, i kunem se Bogom, bio je najelokventniji od ljudi i najbolje poznavao svaki jezik i narečje.“⁸³

Njegovo poznavanje drugih jezika i razgovori koje je vodio sa predvodnicima raznih religija iznenadili su čak i imameve pratiocce. Aba Salt kaže: „Jednog dana sam mu rekao: 'Pitam se odakle znaš sve ove jezike, sa svim njihovim različitostima?', a imam je odgovorio: 'O Aba Salte! Ja sam Božji dokaz ljudima, a On ne čini dokazom onoga ko ne poznaje jezik ljudi'“.⁸⁴

Sluga imama Reze Jaser Hadim je preneo: „Dvoje ljudi, Vizantinac i Sloven, boravili su kao gosti u kući Abul Hasana al-Reze. Zbližili su se sa imamom i kada su ova dvojica međusobno razgovarali, on je shvatio da na njihovim jezicima kažu sledeće: ' Svake godine su nas posećivali u domovini, ali ovde

82 History of Neyshabur str.207.

83 Manāqib Āl Abī Ṭālib str.453; 'Uyūn Akhbār al-Riḍā str.553.

84 Manāqib Āl Abī Ṭālib str.446; 'Uyūn Akhbār al-Riḍā str.553.

niko ne dolazi da nas vidi'. Imam Reza je sutradan poslao nekoga da ih poseti.”

Takođe, postoje predanja o tome da je imam Reza razumeo i životinjski jezik. Jedan od njegovih drugova pripoveda o tome: „Jednog dana bili smo sa imamom Rezom u njegovoj bašti kada je ispred njega uznemireno zacvrkutao vrabac. Imam mi reče: 'Znaš li šta govori ovaj vrabac?' 'Bog, Njegov Poslanik i sin Njegovog Poslanika znaju', rekao sam. On na to kaza: 'U kući je zmija koja hoće da mi pojede ptiće'. Onda je naredio da odem i ubijem tu zmiju. Poslušao sam ga, otišao kući i ubio zmiju.”

Manifestacija imamovog znanja u diskusijama

U vreme dok je boravio u Medini ili Mervu, imam Reza je odgovarao na pitanja ljudi žednih znanja i spoznaje. Budući da je podučavanje i obrazovanje smatrao misijom svete porodice, svojim sledbenicima je govorio: „Učite naše znanje i prenosite ga ljudima, jer kada ljudi upoznaju lepotu našeg govora, onda će nas slediti “.

Pored naučnih diskusija koje je u Mervu vodio sa predstavnicima božanskih religija i raznih intelektualnih struja, imam Reza je promovisao verske spoznaje i shvatanja u tom regionu. Spektar tema mnogobrojnih diskusija koje je vodio sa Ljudima knjige ⁸⁵ - predstavnicima hrišćana, Jevreja, manihejaca, zoroastrijanaca, sabijaca i različitih islamskih pravaca uključivao je najrazličitija pitanja kao što su stvaranje sveta, jednobojstvo, Božije osobine, Božiji poslanici i njihova nepogrešivost, predodređenost, slobodna volja i imamat, tumačenje mnogih kur'anskih ajeta, vrline Ehli-bejta, hadisi, molitve i verska pravila.

85 Narodi Knjige (arastr. Ahl al-kitāb), ili Narodi Pisma, jeste izraz koji se spominje u Kur'anu a odnosi se na Jevreje, Sabijce i hrišćane. Takođe se koristi i u judaizmu i odnosi se na jevrejski narod, a pripadnici nekih hrišćanskih denominacija izraz koriste za sebe. – *Prim. prev.*

Debata sa četvoricom

Međuverski skup, tzv. „debatu sa četvoricom“ inicirao je tadašnji vladar muslimanskog sveta, abasidski halifa Mamun, koji je svom ministru, Fadilu ibn Sahlu, dao nalog da okupi viđene verske autoritete tog vremena. Na skupu su osim samog halife i imama Reze, bili prisutni Sabi, veliki sabijski sveštenik, zatim istaknuti zoroastrijski sveštenik, Hirbod Veliki, i vizantijski učenjak Nestas, kao i velikodostojnici drugih religija koji su dovedeni da polemišu sa imamom Rezom. Mamun im se obratio: „Imam rođaka sa kojim želim da polemišete; dođite kod mene sutra ujutro“.⁸⁶

Hasan ibn Muhamed Nofli prenosi: „Sedeo sam pored časnog imam, kada je Jasir, njegov sluga, ušao i rekao: 'Gospodaru! Pozdravlja vas Mamun i kaže da će se sutra kod nas održati skup učenjaka različitih religija, i da i vi treba da prisustvujete'“⁸⁷.

Imam je rekao: „Pošaljite pozdrave Mamunu i recite mu da razumem našta misli i da ću, ako Bog da, sutra ujutro doći na vaš skup.“ Kada je Jaser otišao, imam mi je rekao: „Bojiš li se da će oni odbaciti moje argumente i poraziti me?“

Rekao sam: „Da, vaša svetosti! Jer to su ljudi rasprave i poricanja, i neće prihvatiti šta god da kažete. Ako kažete da je Bog jedan, reći će „kako“? Ako kažete da je Muhamed Božiji poslanik, reći će „dokaži njegovo poslanstvo“. Na kraju, putem sofistike, oni će odbaciti svaki dokaz koji iznesete. Najbolje je da ih se klonite!“

Imam je rekao: „Mamun će zažaliti zbog ovoga; sa znalcima Tore raspravljajući Torom, sa znalcima Biblije polemisaću njihovom Biblijom, sa znalcima za Psalme raspravljajući Psalmima, sa Sabijcima ću polemisati na hebrejskom, sa Hirbadom na persij-

86 'Uyūn Akhbār al-Riḍā str.313; taskođe pogledati: Imam Ali b. Mūsā al-Riḍā, str. 79 nadalje.

87 Ibid, str.314.

skom, a sa vizantijskim učenjacima na njihovom jeziku i sve ću ih uveriti da nema moći ni snage osim kod Boga, Uzvišenog, Svemoćnog.“

Sledećeg jutra časni imam Reza je uzeo abdest i izašao iz kuće. Kada je došao na skup, video je verske učenjake i nekolicinu pripadnika klana Bani Hašem, starešine i zvaničnika halifata kako sede blizu Mamuna. Kada je ušao, Mamun i svi prisutni su ustali.⁸⁸

Kada su se svi okupili, on se obratio hrišćanskom poglavaru: „O, patrijarhu! Ovo je moj rođak, Ali ibn Musa ibn Džafer, on je dete Fatime, ćerke našeg Poslanika, i Ali ibn Abi Taliba. Voleo bih da razgovarate i polemišete s njim; ali da se tokom rasprave držite pravičnosti.“

Patrijarh je rekao: „O, Zapovedniče vernih! Kako mogu da vodim diskusiju i razgovoram s njim, kada nemamo ništa zajedničko? On se poziva na knjigu koju ja ne priznajem i veruje u poslanika u koga ja nisam poverovao.“

Imam na to reče: „O hrišćanine! Hoćeš li priznati ako s tobom budem polemisaio tvojim Jevanđeljem?

On odgovori: „Zar mogu da odbacim reči Jevanđelja? Da, kujem se Bogom, priznaću, pa makar to bilo i na moju štetu“.

Imam reče: „Pitaj šta god želiš i poslušaj odgovor.“

„Šta vi kažete o Isusovom poslanstvu i njegovoj knjizi?“, upita patrijarh, „Da li poričete nešto od ovoga?“

Imam odogovori: „Priznajem Isusovo poslanstvo, njegovu knjigu i dobre vesti koje je doneo svom narodu i apostole koji su to priznali, i ne verujem u Isusovo poslanstvo po kojem se ne priznaje poslanstvo Muhameda, ne veruje u njegovu knjigu i da nije doneo dobre vesti svom narodu“!

Patrijarh: „Da li je kod vas prilikom suđenja neophodno svedočenje dve pravedne osobe?

„Da“, odgovori imam.

88 Ibid, str.316.

Patrijarh: „Dakle, dovedite dva svedoka nevernika iz vaše vere, one čije svedočenje hrišćani ne poriču, da posvedoče Muhamedovo poslanstvo, i zamolite nas da dovedemo dva takva svedoka među nevernicima naše vere.“

Imam: „Sada si pokazao pravičnost, hrišćanine; da li prihvataš onoga koji je bio pravičan i ko je u očima Isa sina Merjeminiog bio na višem stupnju?“

Patrijarh: „Ko je taj pravednik, imenuj ga.“

Imam: „Jesi li čuo za svetog Jovana Dejlamskog?“

„Kako da ne! Izgovorio si ime Hristu najvoljenije osobe!“, odgovori on.

„Zar u Jevanđelju ne piše da je Jovan rekao: 'Isus Hrist me je obavestio o arapskoj veri Muhameda i doneo radosne vesti da će se posle njega pojaviti takav prorok, a i apostolima sam doneo radosne vesti i oni su poverovali u njega?'“, upita imam.

„Da! Jovan je to preneo od Hrista i doneo radosne vesti o poslanstvu čoveka i takođe dobre vesti o svetoj porodici i njegovom nasledniku; međutim, nije rekao kada će se to desiti i nije imenovao ovu grupu da bi je mi prepoznali“, odgovori patrijarh.

„Da li ćete poverovati u njega ako dovedemo nekoga ko čita Jevanđelje i recituje njegove stihove u kojima se pominje ime Muhameda i njegove porodice i njegove zajednice?“, upita imam.

„Da, svakako“.

Imam se obrati Nestasu: „Znaš li napamet treće poglavlje Jevanđelja?“

„Da, znam“, odgovori on.

Zatim se okrenu egzilarhu, poglavaru Jevreja⁸⁹, i reče: „Da li i ti čitaš Jevanđelje? On reče: „Da, kunem se svojim životom.“ Imam mu kaza: „Otvori treću knjigu ??????, i ako se u njoj spo-

89 Egzilarsi su bili duhovne i političke vođe vavilonskih Jevreja u egzilu. Ova počasna titula bila je priznata i od lokalnih vlasti, a zasnivala se na određenom poreklu ovih familija još od kraljevske Davidove loze. Ona je postojala neprekidno i u vreme Persije, Sasanida i nekoliko vekova pod arapskom vlašću. – *Prim. prev.*

minje Muhamed i njegova porodica, onda posvedoči u moju korist, a ako se ne spominje, onda ne svedoči.“ Zatim je počeo da recituje treću knjigu ??????, dok nije stigao do Poslanikovog imena, a onda je zastao, okrenuo se ka patrijarhu i rekao: „O hrišćanine! Tako ti istine Hrista i njegove majke, da li se slažeš s tim da sam upućen u Jevanđelje?“

„Da“, odgovori on.

Imam je tada izgovorio ime Poslanika, njegove porodice i naroda i dodao: „Šta kažeš, o hrišćanine, jesu li ovo Isusove reči? Ako poričeš ono što o ovome govori Jevanđelje, onda poričeš i Mojsija i Isusa i postaješ nevernik.“

„Ne poričem ono što je jasno u Jevanđelju, i priznajem to“, odgovori patrijarh.

„Svi ste posvedočili da je priznao“, reče imam, a zatim je dodao: „O, patrijarhu! Postavi pitanje koje želiš.“

„Recite nam o Isusovim učenicima, koliko ih je bilo i koliko je bilo učenjaka Jevanđelja?“

„Pitali ste obaveštenu osobu, bilo je dvanaest apostola, a najučevniji i najbolji od njih je bio Luka. Međutim, postojala su tri hrišćanska učenjaka: Jovan Veliki iz Baha, drugi je Jovan iz Kirkesijuma ⁹⁰ i Jovan Dejlami iz Radžaza, i kod njega je ime poslanika, njegove porodice i naroda, i on je bio taj koji je Isusovom narodu i deci Izrailjovoj doneo radosne vesti“, reče imam, zatim dodade:

„O hrišćanine! Kunem se Bogom da mi verujemo u tog Isusa koji je verovao u Muhameda, ali jedina zamerka koju imamo na vašeg poslanika Isusa je da je malo postio i manje se molio!“

Iznedavši se patrijarh reče: „Tako mi Boga, poništio si svoje znanje i oslabio svoj argument, a ja sam mislio da si muslimanski učenjak.

90 Kirkesijum je bio rimski grad-utvrđenje blizu ušća reka Eufrat i Habur, koji se nalazio na istočnoj granici carstva sa Sasanidskim carstvom. Na njegovom mestu danas se nalazi sirijski grad Al-Busajra. – *Prim. prev.*

„Zašto“?

„Zato što si rekao da je Isus bio slab, malo je postio i molio se, dok on čak ni jedan dan nije prekidao post, nijednu celu noć nije spavao, uvek je postio i noću bdeo“, objasnio je on.

„Za koga je postio i kome se molio?“⁹¹, upita imam Reza.

Patrijarh nije mogao da odgovori i začutao je.

„O hrišćanine! Imam još jedno pitanje“, reče imam.

„Odgovoriću ako znam“, reče ponizno patrijarh.

„Da li poričeš da je Isus, uz dopuštenje Svemogućeg Boga, vaskrsao mrtve“? upita imam.

Patrijarh koji se našao u ćorsokaku reče: „Ja to poričem, jer onaj ko oživljava mrtve i isceljuje urođeno slepilo i gubu, je Gospod i zaslužuje božanstvenost.“

„I prorok Jelisej je radio isto; koračao je po vodi, uskrsavao mrtve i isceljivao urođeno slepilo i gubu, ali ga njegov narod nije smatrao božanstvom i niko ga nije obožavao. Jezekilj je radio isto što i Hrist i oživljavao je mrtve“, objasnio je imam.

Zatim se okrenuo egzilarhu i rekao: „O, egzilarhu, govori li Tora o tome da je Nabukodonosor II u vreme osvajanja Judeje doveo izraelske zarobljenike u Vavilon? Bog im je poslao Jezekilja i on je vaskrsavao njihove mrtve. Ova činjenica je potvrđena u Tori, niko je ne poriče osim onih koji poriču istinu.“

„Čuo sam i znam za to“, odgovori egzilarh.

„Istinu govoriš“, reče imam i nastavi: „O, Jevrejine, uzmi ovu knjigu iz Tore“, i počeo da čita stihove iz Tore. Jevrejin je bio iznenađen i šokiran.

Imam se zatim obratio jednom hrišćaninu i pomenuo neka od čuda islamskog verovesnika o vaskrsenju mrtvih svojim rukama i isceljenju nekoliko neizlečivih bolesnika njegovim blagoslovom, i rekao: „I pored svega toga mi ga nikad nećemo smatrati našim Bogom. Ako zbog takvih čuda smatrate Isusa svojim Bogom, onda i Jeliseja i Jezekilja treba da smatrate svojim božanstvima, jer i oni

91 To jest, Isus je verovao u jednog Boga, a ne u Trojstvo. – *Prim. prev.*

su oživljavali mrtve; a Avram je uzeo ptice, odsekao im glave koje je rasporedio po okolnim brdima, zatim ih je pozvao i sve su oživele. Mojsije je isto učinio sa sedamdeset ljudi koji su došli s njim na planinu i umrli od udara groma. Ovo su istine koje nikako ne možete poreći, jer o njima govore Tora, Biblija, Psalmi i Kur'an. Dakle, sve ove poslanike trebalo bi da smatraš svojim Bogom.“

Patrijarh nije imao odgovor, predao se i rekao: „Istinu si rekao, i nema boga osim jednog Boga.“

Tada ga imam upita za knjigu proroka Isaije, a on odgovori: „Dobro je poznajem.“

Imam reče: „Sećaš li se rečenice kada Isaija kaže: 'Video sam nekoga kako jaše na i nosi odeću od svetlosti – odnosi se na Hrista – i video sam nekoga kako jaše na kamili i njegova svetlost je kao svetlost meseca – odnosi se na Poslanika islama'.

„Da, Isaija je govorio o tome“ – rekoše.

„O, hrišćanine, sećaš li se ovih Hristovih reči iz Jevandjelja: 'A kada dođe Utešitelj koga ću vam poslati od Oca – Duh Istine koji od Oca izlazi – on će svedočiti za mene, i vi ćete svedočiti, jer ste od početka sa mnom', upita imam.⁹²

„Da, priznajem to što si naveo iz Jevandjelja“, reče on.

Imam je zatim postavio još nekoliko pitanja o Jevandelju i nestanku njegovog originala i tome kako su ga zapisali Marko, Luka, Jovan i Matej, od kojih je svako napisao svoje Jevandelje i ukazao na protivrečnosti patrijarhovog argumenta.

Patrijarh je bio potpuno беспомоћан i nije imao kuda. Kada mu je imam još jednom rekao: „O patrijarhu, pitaj šta god hoćeš“, on se uzdržao od postavljanja bilo kakvog pitanja i rekao: „Neka sada neko drugi postavlja pitanja, kunem se Bogom da nisam ni pomišljao da među muslimanima postoji neko poput vas“. ⁹³

Imam Reza se obratio egzilarhu: „Tako ti onih deset zapovesti koje su objavljene Mojsiju, zar nisi video da se Muhamed spominje u Tori?“

92 Jevandelje po Jovanu, 15:26.

93 'Uyūn Akhbār al-Ridā str.327-315/1.

„Jesam“, odgovori egzilarh.

Imam je upitao: „Znaš li za Isusove reči u Jevanđelju: 'Uskoro ću otići svom Gospodu i posle mene će doći Utešitelj i posvedočiti moju istinitost, kao što ja svedočim njegovu?'“

„Da“, odgovori, „to su reči Jevanđelja.“

„Hoćeš li da ti kažem gde ste našli Jevanđelje koje ste izgubili?“ imam upita.

„Izgubili smo ga na samo jedan dan i ponovo ga pronašli bez ikakvih nedostataka“, odgovori patrijarh.

„Tvoje znanje o Jevanđelju je veoma malo. Ako ste ga izgubili na samo jedan dan, odakle onda u njemu tolike protivrečnosti? Kada je Jevanđelje izgubljeno, hrišćani su se okupili da vide šta da rade. Luka i Marko su rekli: 'Jevanđelje se čuva u našim grudima, i mi ćemo ga zapisati.' Zatim su se sastali sa Jovanom i Matejem i napisali četiri jevanđelja. Ona se zbog toga međusobno razlikuju,“ objasnio je imam Reza.

„Danas sam shvatio šta se desilo i to je povećalo moje znanje i razumevanje“, reče patrijarh.

Imam Reza je zatim naveo razlika među Jevanđeljima, tako da je patrijarh rekao: „Luka, Marko i Matej dali su lažno svedočanstvo o Isusu Hristu.“

A zatim dodao: „O učenjaku muslimanski! Molim Vas da me izuzmete i pustite da drugi postavljaju pitanja, kunem se Hristom da među muslimanskim znalcima ne postoji niko poput Vas’⁹⁴.

Imam Reza se okrenu ka egzilarhu, poglavaru Jevreja i reče: „Hoćeš li ti da pitaš ili ću ja?“

„Ja ću“, odgovori egzilarh, i dodade: „Ali treba da govoriš na osnovu Tore i Jevanđelja, ili Davidovih psalama i Avramovih i Mojsijevih listova. Kako vi dokazujete verovesništvo Muhamedovo?“

„Njegovo verovesništvo su posvedočili Mojsije, Isus i David“, odgovori imam.

94 *Ibid.*

„Gde?“, upita egzilarh.

„Zar nije poslanik Musa ostavio zaveštanje sinovima Izrailovim da će uskoro doći poslanik od vaše braće? Svedočite li ga, dakle?“, upita imam.

„Da, to su Mojsijeve reči.“

„Da li je među braćom Izrailjovom postojao verovesnik osim Muhameda?“, upita imam.

„Nije“, odgovori on,

„Zar se u Tori ne spominje da se svetlost pojavila sa planina Sinaj, Sair i Faran?“, upita imam ponovo.

„Da, ali kako se to tumači?“, upita egzilarh.

„Pojava svetlosti na Sinaju je Božija objava Mojsiju, svetlost planine Sair je objava Isusu, a pod svetlošću koja je došla sa planine Faran se misli na misiju poslanika Muhameda, jer Faran je ime jedne od planina oko Meke, odakle je došao Poslanik islama“, objasnio je imam Reza.

Zatim je pomenuo poslanike čiji je dolazak najavljen u Tori, i iz reči proroka Isaije i proroka Avakuma objasnio je znamenja poslanika Muhameda, a iz Davidovih psalama egzilarhu je pročitao deo koji je odnosi samo na poslanika Muhameda.

Zatim je rekao: „O egzilarhu! Pitam vas, koji je razlog Mojsijevog verovesništva“?

„Razdvajanje mora, pretvaranje štapa u zmaja, da voda poteče iz stene i to što iz prstiju sija svetlo, i druga čuda“, reče on.

„U pravu ste“, reče imam, „ako su izuzetna dela dokaz Mojsijevog verovesništva, zašto onda ne priznate verovesništvo Isusovo, onoga koji je oživljavao mrtve, isceljivao smrtno bolesne i pravio ptice od blata i davao im život“?

„Od Isusa nismo videli ova čuda“, odgovori egzilarh.

„Niste videli ni Mojsijeva čuda, samo ste čuli za njih od njegovih drugova“, reče imam Reza.

Egzilarh nije mogao da odgovori i nije ništa rekao.

Imam Reza reče: „Poslanik Muhammed nije čitao knjigu i nije učio kod učitelja, ali je doneo knjigu koja govori o prošlosti i bu-

dućnosti sve do sudnjeg dana. Pričao je o tajnama naroda i imao nebrojena čuda“.

Imam je kratko razgovarao sa Hirbadom Velikim, zoroastrijskim učenjakom, koji, takođe, nije bio u stanju da odgovori.

Onda je rekao: „Ko ima pitanje neka pita“. Tada je Imran Sabi, vrstan teolog i učenjak, rekao: „Razgovarao sam sa mnogim ljudima u Kufi i Basri, ali niko nije uspeo da mi dokaže da ovaj svet ima samo jednog Boga. Dokaži mi to.“

Imam se upustio u debatu s njim o postojanju Boga i njegovim svojstvima. Imran je na kraju rekao: „Svedočim da je Bog onakav kakvog si opisao; svedočim da je Muhamed njegov sluga koga je On poslao sa verom istine i upute.“

Zatim je pao ničice na zemlju i postao musliman.

Videvši kako je Imran, iako veoma vičan u debati, postao musliman, ostali se nisu usuđivali ništa da kažu pa su napustili skup.

Hasan ibn Muhamed Naufli nastavlja: „Te noći imam je pozvao Imrana na večeru. Potom mu je dao odeću, konja i deset hiljada dirhama i poverio mu dužnost sakupljanja milostinje u Balhu. Mamun mu je, takođe, dao deset hiljada dirhema, a i Fazl Ibn Sahl mu je dao mnogo novca. Nakon toga, Imran je u odbranu islama vodio rasprave sa učenjacima drugih religija i pobeđivao ih.⁹⁵

Rasprava sa Mamunom o bezgrešnosti poslanika

Ali ibn Džaham kaže: „Na skupu je došlo do rasprave između imama i Mamuna o nepogrešivosti poslanika. Mamun je upitao: 'O sine Božijeg poslanika! Verujete li u nepogrešivost poslanika?' Imam je rekao: 'Da'. 'Šta onda znače stihovi u kojima Bog kaže: 'I Adam nije poslušao Gospodara svoga'⁹⁶, ili u vezi poslanika Jonusa /Jona/: '...pa je pomislio da Bog nije moćan da mu obezbedi opskrbu', ili u vezi Jusufa /Josif/: 'Zulejha je poželeva

95 *Ibid.*

96 Kur'an, 20: 121.

Jusufa, a i on bi nju pozeleo...⁹⁷

Ili za poslanika Davuda /David/: 'Znao je da ga je obuzela ljubav prema toj ženi', ili u vezi Božijeg Poslanika: 'A ti kriješ u svom srcu ono što Bog otkriva'.⁹⁸

Časni imam reče: 'Teško tebi! Boj se Boga i ne pripisuj Poslaniku Božijem gnusne optužbe, i ne tumači Božiju Knjigu! Bog kaže: 'Niko ne zna Kur'an osim Boga i učenih.' Smisao Adamovog greha je u tome što ga Bog nije stvorio za raj. Adamova neposlušnost desila se na nebu, a ne na zemlji, i ova neposlušnost je bila da bi se ispunilo Božije određenje. Bog je hteo da ga postavi za Svog namesnika i svog halifu na zemlji, ali kada je Adam sišao na zemlju i postao Božji dokaz, bio je zaštićen od greške i posrnuća. Zato Bog kaže: 'Allah je odabrao Adema, i Nuha, i Ibrahimovu porodicu, i Imranovu porodicu nad ostalim svetom'⁹⁹

Što se tiče stiha koji govori o poslaniku Joni; on je mislio da mu Bog neće uskratiti opskrbu, jer da je smisao njegovih reči da misli da Bog nema moć, onda bi bio nevernik'.

Reč 'kadar' u Časnom Kuranu i arapskom jeziku ima različita značenja; na primer: 'Allah pruža opskrbu kome hoće i uskraćuje';¹⁰⁰ ili kada kaže '...onaj kome je uskraćena opskrba njegova'. Međutim, kada kaže 'Allah navodi primer dva čoveka: jedan od njih je nem, ne upravlja ničim'¹⁰¹ ili kada kaže: 'Zaista je načinio Allah svakoj stvari meru'¹⁰². Dakle, reči poslanika Jone koji kaže 'Bog mu nije nametnuo teškoće' ne znače da Bog nema moć'.

„Međutim, stih koji se odnosi na poslanika Jusufa, to jest, Zulejha je bila odlučna da zgreši, a Jusuf je bio odlučan da je ubije,

97 Kur'an, 12: 24.

98 Kur'an, 38: 24.

99 Kur'an, 3: 33.

100 Kur'an, 13: 26.

101 Kur'an, 65: 7.

102 Kur'an, 65: 3.

jer je Jusuf planirao da je ubije ako ga ona natera na blud i greh.“

„Prema tome Bog kaže: 'Tako je bilo, da bismo otklonili od njega zlo i razvrat.' ”¹⁰³

Međutim, Ali ibn Muhamed ibn Džahm je u vezi Davudovog slučaja rekao: 'Kažu da se Davud molio u mihrabu, kada mu se pojavio satana u obliku prelepe ptice, pa je on prekinuo molitvu i pošao za pticom da je uhvati. Ona je odletela dok Davud konačno nije stigao do krova gde mu je pogled pao na Urijinu ženu i bio je očaran njenom lepotom. Onda je naredio da se njen muž koji je bio na bojnopolju pošalje na prvu liniju fronta gde je poginuo, a Davud mu je nakon toga preuzeo ženu.’“

Čuvši ove reči imam Reza se veoma uznemirio i udarivši se po čelu rekao: „Božijem poslaniku ste pripisali zanemarivanje molitve! Kakvo neznanje i kakve gnusne optužbe na račun onih koji ne greše!“

„Pa u čemu je Davudova krivica?“ , upita Ali ibn Džahm.

„Davud je mislio da od njega nema mudrijeg na zemlji, pa je Bog poslao dva anđela koji su mu došli sa vrha mihraba, posvađali se i tražili da im on presudi“, odgovori imam.

„Davud je požurio i doneo presudu bez svedoka i dokaza. Zar nisi čuo da je Gospod rekao: „O, Davude! Mi smo te učinili halifom na Zemlji, zato sudi među ljudima s Istinom”¹⁰⁴

Ali ibn Džahm je rekao: „Kakav je slučaj sa Urijom?“

„U vreme poslanika Davuda, kada je taj čovek preminuo, njegova žena se nije udavala. Davud je odobrio ovaj brak po Božjoj naredbi, a pošto je taj slučaj bio presedan, ljudima je bilo veoma teško da prihvate“.

Rasprava o statusu Poslanikove porodice

U prisustvu imama Reze održan je skup na kojem su bili prisutni Mamun i brojni učenjaci iz Iraka i Horasana. Mamun je upitao uče-

103 Kur'an, 12: 24.

104 Kur'an, 38:26.

njake: „Koje je značenje ajeta: 'Zatim smo Knjigu dali u nasleđe onima koje smo odabrali od robova naših', na koga se misli?“¹⁰⁵

„Misli se na sve ljude“, odgovorili su oni.

Mamun potom upita imama Rezu za tumačenje.

„Misli se na Poslanikovu porodicu, zato što se znanje o knjizi i Kur'anu nalazi kod Ehli bejta. Kada bi se pod ovim podrazumevali svi ljudi, onda bi svi trebalo da odu u raj, zato što Gospod odmah nakon ovog ajeta kaže: 'Edenski vrtovi! Ući će u njih'.¹⁰⁶ U raj će ući naslednici knjige, a ne svi ljudi. Dakle, misli se na Poslanikovu porodicu, one za koje je Gospod rekao, ' „Zaista Bog hoće da od vas otkloni svaki nedostatak, Porodico blažena, i očisti vas očišćenjem potpunim.“¹⁰⁷ . I Božiji Poslanik je rekao za njih: „Ostavljam među vama dve dragocenosti: Božiju Knjigu i moje potomstvo, moj Ehli-bejt; dok god ih se budete držali, nećete zalutati posle mene. To dvoje se nikada neće razdvajati jedno od drugog, sve dok mi se ne pridruže kod izvora Kevser u raju. Pazite kako postupate prema njima; o, ljudi, ne učite ih ničemu jer su oni učeniji od vas.’“

Jedan od učenjaka reče: “Prenosi se da je Božiji poslanik rekao da je Poslanikova porodica njegova zajednica (njegov narod).“

Imam je odbacio to predanje i rekao: „Recite mi, da li je milostinja zabranjena Muhamedovom potomstvu?“

„Da“, odgovorili su.

„Da li je zabranjena ostatku zajednice?“

„Nije“ – rekli su.

„U tome je razlika između Muhamedovih potomaka i drugih. Teško vama! Gde ste zalutali? Jeste li se okrenuli od Kur'ana? Bog kaže: 'I doista smo poslali Nuha i Ibrahima, i načinili u potomstvu njihovom verovesništvo i Knjigu, pa je od njih onaj

105 Kur'an, 35:32.

106 Kur'an, 35:33.

107 Kur'an, 33:33.

ko je upućen, a mnogi od njih su grešnici'.¹⁰⁸ Prema ovom ajetu, naslednici poslanika i knjiga moraju biti pobožni i upućeni pojedinci, a ne iskvareni i razvratnici. Zar ne znate priču o Nojevom sinu, koji je bio grešnik i doživeo propast?"

Tada Mamun upita: „Da li je Bog dao Poslanikovim potomcima prvenstvo nad drugim ljudima?“

„Da, u 33. stihu sure *Imranova porodica* kaže se: 'Uistinu! Allah je odabrao Adema i Nuha i porodicu Ibrahimovu i porodicu Imranovu, nad svetovima.' U 54. stihu sure *Žene* (al-Nisa'), On kaže: 'Zar zavide ljudima na onom šta im je dao Allah iz dobrote Svoje? Pa doista smo dali porodu Ibrahimovom Knjigu i mudrost, i dali im vlast veličanstvenu.' A značenje *vlasti veličanstvene* je poslušnost Božijih izabranika, što je Bog kasnije u 59. stihu iste sure rekao svim vernicima: 'O vi koji verujete! Pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i nosiocima vlasti između vas'.

Učenjaci rekoše: „Da li je Svemogući Bog objasnio izraz istafajna (mi smo izabrali) u Kur'anu i spomenuo odlike odabranih?“

„U nekim delovima Kur'ana to je jasno objašnjeno, a jedan od njih je ajet o pročišćenju koji dokazuje da je Poslanikova porodica osvećena i čista od svakog zla. Drugi stih se odnosi na događaj Mubahale koji je objavljen kada je postalo jasno da su imam Ali, Fatima, Hasan i Husein duša Poslanika, kao što je on rekao u bici protiv Bani-Valija: 'Poslaću im čoveka koji je kao moja duša.' I tada su svi videli da je poslao Alija.“

Treći je stih o Musau /Mojsije/ i Harunu /Aron/ koji kaže: „I objavismo Musau i bratu njegovom.“¹⁰⁹ iz kojeg se jasno vidi Harunov položaj i ugled.“

Poslanik se, takođe, obratio imamu Aliju: „O, Ali, ti si meni kao što je Harun bio Musau“. A takođe je zatvorio vrata svojih

108 Kur'an, 57:26.

109 Kur'an, 10: 87.

drugova koja vode ka džamiji, osim Alijevih. Poslanikov stric, Abas, rekao je: „O, Poslaniče Božiji! Nas si isterao iz džamije, a Alija si zadržao!”

Poslanik je rekao: 'Nisam ništa uradio od sebe, sve je bilo po naređenju Boga Uzvišeng.' A ovo je ogromna vrlina. I Poslanik je, takođe, rekao: 'Ulazak u ovu džamiju nije dozvoljen nikome osim Muhamedu i Muhamedovim bližnjima.' I rekao je: 'Ja sam grad znanja, a Ali je kapija. Svako ko želi da uđe u grad, mora da prođe kroz kapiju.' To jest, imam Ali je put kojim se dolazi do saznanja skrivenog u grudima Božijeg poslanika, a koje je kur'ansko znanje.'

Četvrti je ajet u kojem se kaže: 'O, Poslaniče! I daj bližnjem pravo njegovo'¹¹⁰ kojim je Gospod dao prednost Poslanikovoј porodici. Kada je ovaj ajet objavljen, Poslanik je rekao: 'O, Fatima! Fadak je dobijen bez bitke i on pripada meni. Ja vam ga dajem, Gospod je podario Fadak tebi i tvojoj deci.'

Peti ajet je 'nagrada za poslanstvo' u kojem se kaže: 'Reci (O Muhamede): „Ne tražim od vas za to nagradu, osim ljubavi prema rodibni.”¹¹¹ Dok u kazivanju o Nuhu /Noje/ i Hudu i nekolicini drugih poslanika Bog kaže njihovim rečima: „Naša nagrada je samo kod Boga.“ Prema tome, ljubav prema Poslanikovoј porodici je od Boga obaveza za vernike.“

Šesti je ajet „Zaista Gospod i Njegovi anđeli šalju blagoslove na poslanika. O vi koji verujete! Šaljite i vi blagoslove svoje na njega i pozdravite ga toplim pozdravima.”¹¹²

Tada su muslimani upitali Poslanika: 'Kako da šaljemo blagoslove? Božiji Poslanik je rekao: „Recite: O, Bože, blagoslovi Muhameda i porodicu Muhamedovu'.

Zatim je imam Reza upitao: „Znate li šta znači ime Ja-sin?”¹¹³

110 Kur'an, 17: 26.

111 Kur'an, 42: 23.

112 Kur'an, 33: 56.

113 Naziv kur'anskog poglavlja (sura). – *Prim. prev.*

Učenjaci su rekli: „Ja-sin je Muhamed, u to nema sumnje.“

Imam Reza je rekao: „Bog je Muhamedu i njegovoj porodici dao vrlinu koja nikome nije data, a to znači da osim poslanika nikoga nije poselamio. On kaže: „Neka je mir Ibrahimu /Avramu/, ¹¹⁴Nuhu /Noju/¹¹⁵ ili Musau /Mojsiju/ i Harunu /Aronu/¹¹⁶; međutim, u vezi sa Poslanikom islama, rekao je: ‘Mir neka je na Al-i Ja-sin¹¹⁷; to jest, mir nad Muhamedovom porodicom, tako da je Bog poselamio Muhamedovu porodicu kao što je poselamio i ostale poslanike.’

Sedmi je stih o *humsu* ¹¹⁸ u kojem se kaže: „I znajte, šta zaplenite od stvari - da je tad petina Allahova i Poslanikova i onog ko je bližnji.“ ¹¹⁹ U ovom stihu je napravljena razlika između posebnih srodnika Poslanika i ljudi, i ono što je Bog izabrao za Sebe, On je takođe izabrao za njih. Međutim, u ajetu o milostinji On kaže: „Milostinja je samo za siromašne i one u oskudici i one koji je sakupljaju i one čija srca treba pridobiti, i za oslobađanje zarobljenika i zadužene, i za put Allahov i (za) putnike.“ ¹²⁰ U ovom ajetu, Bog nije odredio udeo za Sebe, svog poslanika i njegove srodnike, jer im je milostinja zabranjena.

Osmi je ajet koji glasi: „Pitajte Podsetnika, ako ne znate.“ ¹²¹ A mi smo podsetnici.

Učenjaci rekoše: „Ovde se misli na jevrejske i hrišćanske učenjake.“

114 Kur'an, 109: 32.

115 Kur'an, 79: 120.

116 Kur'an, 37: 130.

117 Kur'an, 37: 32.

118 Hums na arapskom znači petina koja se se plaća na svaku dobit koju ostvare šiitski muslimani. Jedan je od obaveznih akata šiitskog islama. – *Prim. prev.*

119 Kur'an, 8: 41.

120 Kur'an, 9: 60.

121 Kur'an, 21: 7.

„Pod Podsetnikom se misli na Božijeg poslanika, za koga Bog kaže: „Allah vam je već poslao Podsetnika, Poslanika, koji vam Allahove ajete jasne kazuje“.¹²² Ovaj ajet precizira da je podsetnik Poslanik. Dakle, rođaci podsetnika su Poslanikovi srodnici, a to smo mi“, objasnio je imam Reza.

Deveti je ajet koji kaže: „Zabranjeno su vam majke vaše i kćeri vaše...“¹²³ Sada odgovorite: da je Poslanik živ, da li bi mogao oženiti moju kćer?“ „Ne“, odgovoriš oni. Imam onda upita: „Da li bi mogao da oženi neku od vaših ćerki?“

„Da“, rekoše.

„Onda se ispostavlja da smo mi njegova porodica, a vi njegova zajednica. To je razlika između porodice i zajednice“, odgovori imam.

Deseti je ajet : “I čovek vernik iz porodice faraonove, (koji) je krio verovanje svoje, reče...”¹²⁴ Taj čovek je bio faraonov bratanac, i Bog ga pominje kao faraonovog srodnika. Na isti način Bog je nas učinio posebnim za Muhamedovu porodicu, jer smo rođeni od Božijeg Poslanika, dok su drugi ljudi pripisani njegovoj veri.“

Jedanaesti je ajet :“Naredi čeljadi svojoj da obavlja molitvu i istraj u tome!”¹²⁵ Kada je objavljen ovaj ajet, Poslanik je svakog dana u vreme molitve stajao na vratima imama Alija i Fatime, i glasno govorio: ‘Požurite na molitvu, Bog vam se smilovao.“

„Nijedno od dece poslanika Bog nije ispoštovao kao što je nas“, završio je imam Reza.

Osnivanje verskih centara i obrazovanje studenata

Imam Reza je posvetio veliku pažnju prenošenju znanja, pa je

122 Kur'an, 65: 10-11.

123 Kur'an, 4: 23.

124 Kur'an, 40: 28.

125 Kur'an, 20: 132.

u Mervu osnovao centre za izučavanje verskih nauka. Najveći broj onih koji su izučavali u njima bili su šiiti i sledbenici časnog imama, što je kod halife Mamuna izazvalo podozrenje i strah, usled čega je svojim službenicima naredio da ih rasteraju. Tokom osamnaest godina svog imamata u Medini i dve godine u Mervu, imam Reza je velikim naporom i trudom uspeo da obrazuje mnoge učenike. U nekim izvorima spominje se brojka od 318. Kao primer navešćemo naučni status trojice istaknutih učenika imama Reze koji su stasali pod njegovim uticajem.

1 . Abu Abdulah Muhamed ibn Halid Barki: istoričar i poznavalac arapskog jezika i književnosti, autor mnogih dela od kojih su najpoznatija osam spisa.

2 . Hasan i Husain ibn Said Ahvazi bila su braća poreklom iz Ahvaza i verni pratioci imama Reze koji je potvrdio njihovu naučničku verodostojnost. Husein Ahvazi je napisao preko 30 naslova od kojih se većina odnosi na tumačenje Kur'ana.

3 . Abdel Selam ibn Salih Abu Salt Hiravi, smatra se pouzdanim prenosiocem tradicije. Preneo je mnoga predanja, posebno ona u vezi sa sastancima imama Reze sa nekim istaknutim ličnostima kao što je Di'bil Huza'i .

Prenosi se da je imam odgovorio na petnaest hiljada pitanja od kojih su mnoga sakupljena od strane hroničara i pisaca. Konačno, može se reći da se glavna komponenta i pozadina imamovog pokreta u pravcu naučne delatnosti muslimana i verskih učenja odnosila na Knjigu i Poslanikovu tradiciju.

Knjige koje se pripisuju imamu Rezi

Osim hadisa i izveštaja koji su preneti od časnog imama, brojni istoričari pominju i njegova dela. Imamu se pripisuje deset naslova, među kojima se ističu dva:

Sahifa al-Reza

Ovo je rasprava o šerijatu koju je imam napisao za Mamuna.

Navodi se da je Mamun poslao Fadl ibn Sahla imamu sa porukom: „Voleo bih da mi napišeš o onome što je dozvoljeno i zabranjeno, obavezama i tradiciji, jer ti si dokaz Božiji ljudima i riznica znanja.“ Imam je zatražio mastilo i papir i napisao: „U ime Boga Milostivog, Samilosnog...“ Ova rasprava je detaljno citirana u izvorima.

Al-Risala al-Zahabija

Imam Reza bio je jedan od prvih koji je napisao knjigu o medicini. Na putu za Tus, na Mamunovom skupu u Nišaburu, u društvu filozofa i lekara, kao što je Juhanna ibn Masavejh, Džebrail ibn Jahšu, Ibn Bahla Hindi i drugi, došlo je do razgovora o medicini. Kada je Mamun upitao imama o tome, on je rekao: „Vremenom sam stekao iskustva o kojima pišem.“ Napisao je raspravu o medicinskim pitanjima i poslao je Mamunu. Ovaj je naredio je da se ispiše zlatom zbog čega je postalo poznato kao *zlatna* (zahabijja).

U pohvalu ove rasprave Mamun kaže: „Međutim, kasnije, u vezi sa raspravom voljenog rođaka i naučnika, logičara i lekara, koji govori o telima, leku protiv smrti i održavanju granica u ishrani, pogledao sam je i video da je potpuno savršena. Pažljivo sam je proučavao i razmišljao o njoj, i svaki put kada sam je čitao i promišljao, otkrivale su mi se mudrosti i koristi, a i srcem sam se uverio u njene obilne blagodati. Otuda sam je naučio napa- met i promišljao o njenom sadržaju, i pošto sam u njoj pronašao najdragocenije stvari, najvrednije riznice i najkorisnije pogodno- sti i zbog njene posebnosti, visokog položaja i mnogih blagodati i vrednosti, dao sam da se ispiše u zlatu i nazvao je *Al-Risala al-Zahabijja*.

POGLAVLJE IV

Politički život

Imamat Ali ibn Musa al-Reze, koji je trajao dvadeset godina, podudara se sa periodima vladavine trojice abasidskih halifa - Haruna, Muhameda Amina i Abdulaha Mamuna. Od ovog perioda, deset godina proveo je u eri Harunove vladavine. U tom razdoblju, Harun se nikada nije sreo sa imamom Rezom zbog kriza sa kojima se suočavao halifat, što je imamu pružilo priliku da u manje suspregnutim okolnostima i dozom relativne slobode obrazuje veći broj učenika i poradi na širenju islamskog učenja.¹²⁶

Mamun je bio sedmi abasidski halifa, a pitanje koje ga je uvek brinulo jeste izuzetna ličnost imama Reze, koga je smatrao pret-njom svom suverenitetu.

Nakon što je preuzeo vlast, Mamun je pismom pozvao imama Rezu u Horasan. Imam je to odbio; međutim, Mamun je insistirao i slao pozivna pisma jedno za drugim, pokazavši imamu da neće odustati.¹²⁷

Nakon ponovljenih poziva, Mamun je poslao u Medinu dvojicu svojih ljudi, Rađu ibn Abi Zahaka i Jasira Hadima. Po dolasku u Medinu, oni su potražili imama i objavili mu svoju misiju rekavši: „Mamun nam je naredio da vas odvedemo u Horasan.“¹²⁸ Shvativši da mora da emigrira u Horasan, imam je nekoliko puta otišao u svetište Božijeg poslanika i opraštajući se od njegovog groba iskazao je nezadovoljstvo putovanjem, kako bi drugima pokazao da je na njega bio primoran.

Dok je napuštao Medinu, imam je pozvao sve svoje rođake i rekao im: „Plaćite za mnom, jer se više neću vratiti u Medinu.“¹²⁹

126 Pogledati: Imam Reza's stratagem against Ma'mūn's policy str. 50.

127 Uyūn Akhbār al-Riḍā str.149.

128 Musnad al-Imam al-Riḍā str.52.

129 Dalā'ī al-Imāma str.176.

Još jedno svedočanstvo o imamovom oklevanju i nezadovoljstvu odlaskom je ruta putovanja koju je odredio halifat, na način da je tajno sproveden kroz neka područja i sprečen da uđe u Kufu i Kom.¹³⁰

Kako bi stigao do Merva putanjom koju je odredio Mamun, imam Reza je morao da prođe kroz gradove i regione kao što su Basra, Ahvaz, Estahr, Abarkuh, Dehšir, Jazd (Kathe), Faraša (Islamija), Nišabur i Sarahs.

U Nišaburu imam je ispričao čuveno predanje od svojih očeva i Božijeg poslanika poznato kao „zlatni lanac“, a koje se navodi i u sunitskim izvorima.¹³¹

Pitanje nasleđivanja halife

Po karakteristikama kao što su imenovanje i preporuka od strane Božijeg poslanika, bezgrešnost, lišenost od zablude i greha, božansko vođstvo i hrabrost, svi neporočni imami bili su slični jedan drugome. Svi oni, počev od prvog, Ali ibn Abi Taliba, do dvanaestog, očekivanog Mahdija, dok su bili među ljudima, obavljali su misiju imamata u skladu sa mogućnostima i okolnostima vremena.

Međutim, svaki od ovih pravednih predvodnika, zavisno od društvenih okolnosti i uslova, delovao je besprekorno, ili je poznat po nekoj specifičnoj osobini. Primera radi, imam Ali je vodio ratove zajedno sa Časnim poslanikom, imao je čast da se oženi njegovom plemenitom ćerkom ili da po svojim vrlinama bude spomenut u mnogim Poslanikovim izrekama, kao što je hadis *manzilat*.¹³²

Imam Husein ibn Ali (treći imam, sin imama Alija) kreirao je događaj epskih razmera odnosno *ašuru*, dok je njegov sin,

130 Tārīkh-i Bayhaqī str.171.

131 ‘Uyūn Akhbār al-Riḍā str.407; ovo sveto predanje uključeno je u sedmo poglavlje ove knjige.

132 U brojnim Poslanikovim izrekama govori se o Aliju čiji je položaj kod Božijeg poslanika upoređen kao istovetan sa položajem koji je Aron /Harun/ uživao kod Mojsija /Musa/.– *Prim. prev.*

četvrti imam Ali ibn Husein, nazvan *ukrasom vernika*, ostavio muslimanima *Sahifu Sedžadiju* ¹³³. Njegov sin, a peti imam Muhamed ibn Ali ili al-Bakir, bio je poznat kao *otvarač znanja*. Osmi imam, Ali ibn Musa al-Reza, živio je u dobu kada su se Abasidi usled šiitskih pobuna suočavali sa rastućim nevoljama. Halifa Mamun je smatrao da će rešiti problem imenujući imama za svog naslednika, nadajući se da će ga uplesti u svetovne stvari i od njega udaljiti naklonost njegovih pristalica. Kada je konačno uspeo da ubedi imama Rezu da prihvati, Mamun je shvatio svoju grešku, jer je šiizam počeo da se širi još brže.

Prihvatanje položaja Mamunovog naslednika od strane osmog imama nije bilo iz želje, već je učinjeno samo radi zaštite interesa muslimana, šiita i alavita. S druge strane, on je koristio svaku priliku da istakne ovu činjenicu i iskaže svoje nezadovoljstvo, pa je u tu svrhu, kako bi obelodanio istinu, koristio molitvu i ponavlja: „O, Bože, Ti znaš da sam nevoljno i iz nužde prihvatio mesto naslednika, zato me nemoj ukoriti, kao što ni svog poslanika Jusufa nisi smatrao odgovornim kad je prihvatio da bude učesnik u faraonovoj vlasti.“ ¹³⁴ Ovaj događaj, koji je, prema mnogim uticajnim Abasidima mogao da ih zbaci sa vlasti, a prema brojnim poklonicima bio potvrda vladavine, vredan je razmatranja sa različitih aspekata. Shodno tome, najvažniji događaj u političkom životu imama koji se odigrao u Mervu, bio je prihvatanje položaja Mamunovog naslednika, nakon čega je halifa iskovaio novčić sa njegovim imenom i pominjao ga u propovedima.

Neosporno je da je prihvatanje položaja naslednika donelo određene koristi, jer da se taj postupak pokazao ispravnim, halifat bi se vratio u prvobitni položaj i ljudi bi nakon nekoliko decenija tiranije mogli da okuse mudrost i pravdu iz Poslanikovog

133 *Sahifa, potpuna knjiga Sedžadova* (moljenja i sašaptavanja imama Ali ibn Huseina Zejnul Abidina), u šiitskoj tradiciji smatra se knjigom dostojnom najvećeg poštovanja i nalazi se odmah iza Časnog Kur'ana i Alijeve *Nehdžul belage* (Staza rečitosti). – *Prim. prev.*

134 Bihār al-Anwār v.49 str.130.

vremena. Osim toga, ne bi bilo potrebno da imamovo delovanje u predstavljanju izvornog islama bude skriveno i namenjeno samo malom broju pristalica. To imenovanje bi, takođe, uticalo na isceljenje duboke rane na telu islamskog društva, izazvane besprizornim mučeništvom najdražeg Poslanikovog sina, imama Huseina ibn Alija, koja ne samo da nije izlečena, već je ostala kao sramota zbog koje su neki svakodnevno pozivali na osvetu i zahtevali od imama Reze uspostavljanje pravedne vlasti. I najzad, to je mogao biti razlog da se moćna islamska građevina zaštititi od urušavanja i neizbežnog kolapsa koji je Harun posejao deljenjem imovine između Amina i Mamuna.

Prihvatanje položaja naslednika halife praćeno je intenzivnim pritiskom i imam je ovu funkciju prihvatio tek onda kada su Mamunove pretnje postale ozbiljne. Iz teksta zaveta naslednika (čiji je tekst srećom dostupan u istorijskim izvorima) jasno se vidi oklevanje i odbijanje da se to učini. U svakom slučaju, kada je imam bio primoran da prihvati ovaj položaj, on je odlučio da u kulturnom maniru prikaže svoju čestitost i vrline, a to je doprinelo uvećanju njegove omiljenosti kod običnog sveta, ministara i službenika. Ovo je uplašilo Mamuna i on je odlučio da ga eliminiše.

Prema šiitskom učenju, dužnost imama nije samo puko tumačenje religijskih učenja i egzoterijsko podučavanje ljudi. Na isti način na koji ima dužnost da ljude vodi sa „spoljašnje strane“, imam, takođe, ima dužnost ezoterijskog vođenja ljudi. On je taj koji usmerava duhovni život čoveka i okreće dublje vidove ljudskog delanja ka Bogu. Osim toga, imam je čuvar vere i uporište muslimanskog poretka, zaštitnik dobrote u svetu i časti vernika. Imam je rastući koren islama i njegova istaknuta grana, onaj ko izvršava molitvu, sakupljanje i raspodelu milostinju, post, hadž i džihad; uzrok obilja milostinje, sprovođenja zakona i očuvanja i jačanja granica.

POGLAVLJE V

Mučeništvo

Ono što ukazuje da je imam Reza mučenički stradao od Mamunove ruke jesto i to što se istog dana kada je ubijen okupio značajan broj ljudi koji su bili uvereni da je imama otrovao halifa. Radi se o ljudima koji su bili njegovi nerazdvojni pratioci i bolje od drugih razumeli aktuelno stanje i politička previranja u društvu i, shodno tome, i odnose između imama Reze i Mamuna. Osim toga, i neki tadašnji hroničari pišu o tome da je imama Rezu otrovao Mamun, autori kao što su Ibn Hadžar¹³⁵, Ibn Sabag Maliki¹³⁶, Masudi¹³⁷, Kundusi Hanafi¹³⁸, Ibn Tabataba¹³⁹ itd. Istog dana kada je imam ubijen, Abdulah ibn Musa je uputio pismu Mamunu u kome je potvrdio da je to njegovo delo i nazvao ga ubicom¹⁴⁰.

Abu Salt Hiravi je upitan: „Kako je Mamun pristao na ubistvo imama Ride, kada ga je poštovao i postavio za svog naslednika?“

Potvrđujući da je imam Reza postao mučenik od ruke Mamuna, Abu Salt je naveo: „To što je halifa poštovao i veličao imama, bilo je zbog toga što je bio svestan njegove nadmoćnosti, a time što mu je dodelio mesto naslednika hteo je da prikaže imama kao materijalistu ne bi li na taj način umanjio njegovu naklonost u narodu. Osnivanjem obrazovnih centara slika o imamovoj učevnosti još više je zasijala, dok se halifina popularnost iz dana u dan sve više smanjivala, dok svima nije postalo jasno, kako prijatelju i neprijatelju, da je zapravo imam Reza dostojan zvanja

135 Al-Sawā'iq al-Muḥarriqa str.24.

136 Fuṣūl al-Muḥimma str.262.

137 Ithbāt al-Waṣīyya str.228; Murudj al-Dhahab str.471.

138 Yanābī' al-Mawida str.363.

139 Al-Fakhrī str.218.

140 Maqātil al-Ṭālibiyyīn str.587-630.

halife. Prema tome, Mamun je otrovao imama“.¹⁴¹

Imamovo mučeništvo sa stanovišta svetog predanja

Kada je reč predanju koje važi za najverodostojnije istorijske izvore postoji nekoliko naznaka o mučeničkoj smrti imama Reze. Jedno od njih je izreka šestog imama, Džafera Sadika, koji je rekao: „Jedno dete među mojom decom biće ubijeno u zemlji Horasan“.¹⁴² U drugom, koje se prenosi od imama Reze, stoji: „Tako mi Boga, nema nikog od nas, osim mučenika.“ Upitan je: „Ko će te ubiti?“ a on je rekao: „Ubiće me otrovom najgori ljudi u mojem vremenu.“¹⁴³

Datum smrti

Najpoznatiji i najrelevantniji podatak u vezi sa datumom mučeništva imama je septembar 818. godine u 55 godini života.¹⁴⁴

Mesto mučeništva i svetilište

Imam Reza je ubijen u Tusu, i kako je on sam predvideo i preporučio, sahranjen je u Sanabadu, koji je kasnije nazvan Mašhad al-Reza. (Mesto mučeništva Reze).

Pretpostavljalo se da će dete iz loze Časnog poslanika i jedan od dvanaestorice imama biti ubijen u zemlji daleko od Poslanikovog grada, kako bi njegovo blistavo svetilište bilo središte koje će posetiti milioni poklonika. Mir neka je nad njim na dan kada se rodio, i na dan kada je umro i na dan kada će biti oživljen!

141 ‘Uyūn Akhbār al-Riḍā str. 239.

142 Man lā Yahḍirahu al-Faqīh str.584

143 ‘Uyūn Akhbār al-Riḍā str.287.

144 Murūdj al-Dhahab str.461.

POGLAVLJE VI

Izreke sa razavijskog vrela mudrosti

Imam Reza je iza sebe ostavio bogatu zbirku kazivanja i predanja čiji se broj procenjuje na 18000, iz kojih je skoro nemoguće izdvojiti nekoliko. Ovde ćemo navesto samo nekoliko predanja preuzetih iz primarnih izvora kao što je delo *Arbain-e Razavi*, koje nam je umnogome olakšalo zadatak. Odabrana kazivanja su reči imama Reze ili drugih bezgrešnih imama, a koje je on preneo.

*Rajan ibn Salt kaže: „Rekao sam imamu Rezi, 'O, sine Božijeg poslanika, šta imaš da kažeš o Kur'anu?' Rekao je: „To je Božija reč, ne udaljavaj se od nje i ne traži uputu osim njega, inače ćeš zalutati.'“*¹⁴⁵

Imam je daleko od greha i nedostataka, njemu pripada [istin-sko] znanje i njegov [jasan] znak je trpeljivost; on je stub vere i uzrok dostojanstva i autoriteta muslimana, ogorčenost licemera i uništenje nevernika.

„Ko god od nas spozna sebe, a ne pokorava se Bogu, ne pripada nama; ako se pokoravate Bogu, vi ste od nas, Poslanikove porodice“.

„Ko hoće da bude najmoćniji među ljudima, neka ima poverenje u Boga“. Neko je upitao: „A šta je poverenje? „Da se ne bojite nikoga drugog osim Boga“, rekao je imam.

Niko ne može upotpuniti istinitost svoje vere ukoliko nema tri osobine: pobožnost, dobro planiranje života i strpljenje u nevoljama i teškoćama.

Mudrost nijednog muslimana nije upotpunjena sve dok u sebi nema deset osobina; da se nada svom dobru; da njegovo zlo ne dopire do nikoga; da malo dobro kod drugih smatra velikim;

145 ‘Uyūn Akhbār al-Ridā.

da svoje dobro smatra malim; da ne malaksa šta god da se od njega traži; da ga ne iscrpljuje da celog života traži znanje; da mu je siromaštvo na Božijem putu draže od bogatstva; da mu je poniženje na Božijem putu vrednije nego da bude počastvovan od strane svog neprijatelja; da više voli anonimnost nego slavu.

Nijedno zadovoljstvo nije slađe od dobre naravi, i nijedno bogatstvo nije korisnije od zadovoljstva, i nijedno neznanje nije štetnije od uobraženosti.

Ko nije zahvalan na blagodatima ljudi, nije pokazao zahvalnost Bogu, Uzvišenom i Slavnom.

Voljeti ljude je pola mudrosti. ¹⁴⁶

Mi smo svetlost onome ko nas sledi i putokaz onome ko kroz nas traži put.

Od predvodnika društva traži se samo jednakost i pravda, da budu iskreni u govoru, pravedni u rasuđivanju i drže obećanja.

Božiji poslanik je rekao: „Postoje četiri osobe za koje ću se ja zauzeti na sudnjem danu, čak i ako mi dođu sa gresima ljudi na zemlji: onaj koji pomaže mojoj porodici, onaj koji se brine o njihovim potrebama u nevolji, onaj koji ih voli srcem i jezikom i onaj koji ih brani svojom rukom.

Imam Reza je na putu za Tus preneo od svojih očeva koji su preneli da je Zapovednik vernih, imam Ali, rekao: „Čuo sam da je Božiji poslanik rekao: 'Čuo sam da je Svemogući Bog rekao: „La Allahe-illa-Allah“¹⁴⁷ je moja tvrđava; svako ko uđe u nju biće bezbedan od moje kazne. A kada se konj imama Reze pomerio, on reče: „Ali pod nekim uslovima, a ja sam jedan od njih.“

Ne napuštajte dobra dela i napore u bogoslužjenju zbog oslanjanja na prijateljstvo sa Muhamedovom porodicom, i ne napuštajte prijateljstvo sa Muhamedovom porodicom zbog oslanjanja na bogoslužjenje, jer nijedno od ovo dvoje neće biti prihvaćeno bez drugog.

146 Ibid, str.643.

147 Nema boga osim jednog boga.

U Horasanu se nalazi grobnica/svetilište koje će nekada biti mesto koje posećuju anđeli... Taj grob je u zemlji Tus, i kunem se Bogom da je to bašta iz vrtova nebeskih. Svako ko me poseti u toj zemlji je kao onaj ko je posetio Božijeg poslanika i neka mu Uzvišeni Bog podari nagradu od hiljadu hadža i hiljadu umri, a ja i moji očeви bićemo njegovi zastupnici na sudnjem danu.

Božiji Poslanik je rekao: „Nijedna čast se ne može postići osim poniznošću, i nikakvo dostojanstvo se ne može steći osim pobožnošću, i nikakva [ispravna] akcija se ne prihvata osim [čistom] namerom.“

Ismail ibn Sahl je rekao: „Rekao sam imamu Rezi, nauči me molitvi, tako da ću, ako je učim, biti s tobom na ovom i na onom svetu.“ Imam je napisao: „Izgovoraj puno „Inna anzalnah“¹⁴⁸ i jezikom traži oprost sve vreme.

Tražite znanje jer je ono posrednik između vas i Boga, a naravno, traženje znanja je obavezno za svakog muslimana.

Ko nije zahvalan stvorenjima na blagodatima [u stvari] nije zahvalan Svemogućem Bogu.

Ko sretne siromašnog muslimana i pozdravi ga drugačije nego što pozdravi bogataša, suočić se sa gnevom Božijim na sudnjem danu.

148 *Inna anzalnah* – „Uistinu Mi smo ga objavili...“ početne reči prvog ajeta sure Kadr. – *Prim. prev.*

POGLAVLJE VII

Hodočašće, simbol jednoboštva

(Ova svetiljka se nalazi) u kućama koje je Allah dozvolio da se podignu i u njima spominje ime Njegovo, oni Ga hvale ujutru i uveče; ljudi koje ni trgovina ni prodaja ne odvraća od spominjanja Allaha i koji molitvu obavljaju i milostinju udjeljuju i koji se boje dana kada će srca i pogledi biti izvrnuti.¹⁴⁹

Verni hodočasnik se nalazi u prisustvu imamovog groba i ulaskom u božansko i blagodatno stanje njegove blizine, uspostavlja duhovnu vezu sa njim.¹⁵⁰

Posećivanje svetih mesta je uobičajeno za sve narode; u islamu, kao važno delo bogoslužjenja se uči i reguliše posebnim pravilima, budući da sadrži mnoge lične, društvene, finansijske i duhovne koristi.

Pojam hodočašća

Hodočašće doslovno znači okrenuti se na drugu stranu, a hodočasnik se naziva hodočasnikom jer se okrećući tebi, okrenuo od drugih.¹⁵¹

Ovaj izraz se koristi u islamskoj kulturi u značenju biti u prisustvu neke osobe ili otići negde u svrhu njenog poštovanja i postizanja bliskosti s njom.¹⁵²

Hodočašćenjem takvih ljudi, hodočasnik prihvata položaj tih plemenitih ličnosti kao imama i naslednika Božijeg poslanika i

149 Kur'an, 24: 36-37

150 Uvek kada se u ovom tekstu uopšteno pominje „imam“, prvenstveno se misli na Božijeg poslanika, zatim na dvanaest bezgrešnih imama, koji su, osim poslanstva, vršili funkciju *imamata*. – *Prim. prev.*

151 Mu'jam Maqā'is al-Lugha str.36.

152 Majma' al-Baḥrayn str.320.

veruje da su izabrani od Boga i njegovog poslanika. Hodočašće je savez između hodočasnika i imama. Imam Reza kaže:

„Svaki imam ima zavet sa svojim sledbenicima, a jedan od znakova pridržavanja ovog zaveta je prisustvo na njihovim grobovima.¹⁵³

Ljubljenje zidova i vrata svetinje je znak ljubavi. Hodočasnik koji voli imama, a njegova mudrost je osvetlila srce hodočasnika, ne vidi svetište običnim očima, već unutarnjim vidom. Dakle, sve što on vidi je raj i svi oko njega su nebeski ljudi, i ne postoji ništa drugo u njegovom vidnom polju.

Hodočasnik celiva grobnicu ljubavi, stubove dobrote i vrata milosrđa. On nosi patnje puta da bi okusio slatkoću sjedinjenja. On je veran svom zavetu sa imamom i, budući da dolazi kao istinski prijatelj, njegovi postupci i ophođenje prijaju voljenom koga hodočasti.

Hodočašće se postiže prisustvom hodočasnika u svetištu; međutim, sama zbilja i suština hodočašća, koja je zapravo duhovna povezanost i strastvena poseta, ostvaruje se kada se jave uzvišena osećanja i skrivena moljenja. Međutim, ona se ne mogu pokazati sve dok se ne upozna imam i hodočasniku se ne ukaže važnost hodočašća i dok sam ne spozna njegov uzvišeni položaj i duhovno savršenstvo.

Hodočašće u istoriji

Istorija hodočašća datira iz najranijeg perioda islama, a Božiji poslanik je prvi ustanovio praksu posećivanja muslimanskih grobova, što je opisano u delima koja se bave Poslanikovim životom i tradicijom. Sledi nekoliko primera:

1. Božiji poslanik je, iz unutrašnje pobude i duboke lične želje posetio grob svoje majke, Amine ibnt Vahab¹⁵⁴. Muhamed ibn Sa'd u „Al-Tabakat al-Kubra“ navodi: „Tokom događaja

153 Kāfī str.567.

154 Mauzolej Amine, Poslanikove majke, nalazi se u selu zvanom Abva, između Meke i Medine. – *Prim. prev.*

Hudejbija¹⁵⁵ Poslanik je otišao na Aminin grob i zaplakao na njemu, zatim ga je popravio i obnovio“. ¹⁵⁶ Takođe, nakon što je obavio svoj poslednji hadž, Poslanik je otišao na grob svoje majke i na njemu plakao prisativši se svog detinjstva i uspomena siročeta.¹⁵⁷

2. Ebu Hurejra je preneo da je Poslanik posetio grob svoje majke, a zatim je plakao i učinio da to urade i drugi... Rekao je: „Za posetu njenom grobu dobio sam dozvolu od mog Gospodara; dakle, posećujete grobove, jer to podseća na smrt.“¹⁵⁸
3. Prenosi se od Abada ibn Abi Saliha: „Početkom svake godine, Božiji poslanik je odlazio da poseti grobove mučenika palih u bici na Uhudu¹⁵⁹, i ovim rečima im odavao počast: „Mir neka je nad vama, jer ste istrajali. Ah, prolazno slatko biće produžetak (nebeskog) doma.“ Prenosilac hadisa dodaje da su Ebu Bekr, Omer i Osman, takođe, posetili grobove mučenika sa Uhuda...¹⁶⁰
4. Prenosi se od Abu Džafara (Muhammad ibn Ali ibn al-Husain) da je Časna Fatima, ćerka Božijeg poslanika, posetila

155 Sporazum na Hudejbiji dogodio se tokom ranog perioda islama i predstavlja ključni sporazum sklopljen marta 628. godine između poslanika Muhameda, koji je predstavljao muslimane Medine i predstavnika plemena Kurejš. Sporazum je smanjio napetost između dve suprotstavljene zajednice, a neke od osnovnih odrednica je mir uspostavljen u trajanju od 10 godina i mogućnost da muslimani iz Medine sledeće godine od potpisivanja sporazuma hodočaste Kabu, odnosno posete Meku, što je bila prva poseta Meki nakon iseljenja. – *Prim. prev.*

156 Bihār al-Anwār vol.1, str.441.

157 The Great Islamic Encyclopedia; ibid.

158 Šaḥīḥ Muslim al-Nawawī, str.46.

159 Uhud je planina pored Medine u čijoj se blizini treće godine po iseljenju dogodila jedna od Poslanikovih bitaka u kojoj je ubijen Hamza, Poslanikov stric, zajedno sa 17 drugih muslimana. – *Prim. prev.*

160 Wafā al-Wafā bi Akhbār Dār al-Muṣṭafā str.932.

Hamzin grob, i popravila ga označivši ga kamenom. Jahja na ovo dodaje: „Zatim je obavila molitvu i plakala [sve dok nije umrla].“

5. Među onima koji su išli na hodočašće Poslaniku, bio je i Bilal ibn Abi Rabah, Poslanikov pratilac i prvi mujezin. Ibn Asakir je preneo preko verodostojnog lanca prenosioca da je uzrok bio Bilalov san; on navodi: 'Video je Poslanika u snu koji mu je rekao: ,O' Bilale ! Kakva je ovo patnja? Zar nije vreme da dođeš da me vidiš?' Bilal se probudio uplašen i tužan. Uzjahao je konja i otišao u Medinu. Kada je stigao u Poslanikovu džamiju, trljao je lice o mezar, plakao i prisno ćaskao, sve dok nisu došli Hasan i Husein i on ih je zagrlio i poljubio...“¹⁶¹

Dokazi koje smo preneli iz ranih sunitskih izvora – koji su samo neki od mnogih – pokazuju da je poseta grobu pokojnika – posebno grobovima Božijih prijatelja i njihove rodbine – vekovna tradicija koju je utemeljio Časni poslanik islama, a nakon njega nastavili njegova plemenita ćerka i drugovi, i koja je ostala popularna do vremena nepogrešivih imama i kasnije kod verskih učenjaka.

Na pragu svetišta imama Reze

Odani sledbenici imama Reze, posebno oni kojima je data milost da žive u njegovoj blizini, pružena je velika čast ne samo time što mogu da uživaju u njegovom blagoslovenom prisustvu, već i što u blistavom svetištu mogu da obrišu prašinu sa nogu hodočasnika ili služe na neki drugi način. Međutim, među svim *hadimima*, odnosno dobrovoljnoj posluži u svetom hramu, najteže breme je na plećima onih koji prenose njegovu poruku, budući da se njihov imam zove „mudrac iz Poslanikove porodice“, pa time i njihova misija nosi veću odgovornost.

161 Ibid str.1356; Al-Ghadīr str.147

U prošlosti, kao i danas, među istaknutim ličnostima muslimanskog sveta, bilo šiitima ili sunitima, bilo je mnogo onih koji su verno pokušali da predstave svetlo lice ovog velikodušnog imama. Opšta privrženost imamu Rezi kao velikom islamskom učenjaku i pravniku očitovana je nebrojeno puta; njega smatraju velikim gnostikom, nosiocem odore učitelja i *sultanom*, odakle i naziv „Sultanom Božijih prijatelja i vere“.

Poštovanje imama Reze od strane dvojice poznatih sunitskih mistika, šejha Ahmeda Džamija i Abu Bekra Tajbadija, prijatno je odjeknula u istoriji islamskog misticizma.¹⁶² Šejh Džami je mnogo puta posetio svetilište imama Reze, i svaki put kada je iz Džama išao na hodočašće, čim bi stigao do mesta zvanog Tape Salam [Brdo pozdrava na periferiji Mašhada], najvišeg uzvišenja sa kojeg se vidi svetilište, zaustavio bi se, uputio mu pozdrave i poklonio bi mu se. Zbog toga je ovo mesto nazvano *Brdom pozdrava*, kao i selo koje je kasnije nastalo na istom mestu.

Svetilište je redovno posećivao i Abu Bekr Tajbadi, a kada nije mogao, u svoje ime je slao nekog od svojih sinova da se okoristi ovom blagodat. Zahvaljujući ovoj posvećenosti - hodočašćenja imamovog svetilišta i učenju Kur'ana u njemu, dostigao je visoke duhovne stupnjeve i razne druge blagodati.¹⁶³

Od Poslanikove žene, Aiše, prenosi se da je Poslanik rekao: „Svako ko poseti mog sina u gradu Tusu, isto je kao da je obavio hadž.“ Rekla je: „Jednom?“ On je odgovorio: „Dva puta.“ Ona je rekla: „Dva puta?“ On je rekao, „Tri puta“. Aiša je začutala i Božiji poslanik je rekao: „Da nisi učutala, stigao bih do sedamdeset.“¹⁶⁴

162 Šejh Ahmad Džami (1048-1141), bio je persijski sufijski pisac, mistik i pesnik. Napisao je nekoliko knjiga u kojima iznosi svoje sufijske zamisli, i sastavio niz pesama. Sahranjen je Torbate Džamu, gde mu je podignut mauzolej koji je postao mesto hodočašća. – *Prim. prev.*

163 Proceedings of, Imam Ali b. Mūsā al-Ridā, Lifestyle, Empathy and Unison', str. 43, article by 'Abd al-Laṭīf 'Arab Taymūrī.

164 Yanābī' al-Mawadda, str.341.

Pravila hodočašća

Osvrt na praksu hodočašća koja se pominju u literaturi o svetilištima i hodočašću ukazuje da prisustvo u svetilištu imama i Božijeg prijatelja treba da bude praćeno određenim pravilima ponašanja.

Pridržavanje ovih pravila, od kojih su većina preporučena, pomaže hodočasniku da se što bolje okoristi hodočašćem. Najvažnije od svega je to da hodočasnik bude svestan položaja koji imam uživa kod Uzvišenog Boga. Što njegovo znanje o tome bude potpunije, njegovo ponašanje u prisustvu Božijeg prijatelja biće odmerenije, a dobitak veći. Kada je hodočasnik svestan prava imama, ispunio je najvažniji uslov za ulazak u prostor svetog prisustva, i tada se s pravom može reći da je i onaj ko je posećen zadovoljan posetom takvog hodočasnika, pa čak i da ga je željan.

Shodno tome, postoje određeni unutrašnji i spoljašnji aspekti hodočašća. Pridržavanje spoljašnjih pravila ponašanja kao što su traženje dozvole za ulazak u imamovo svetilište (čitanje dozvole za ulazak), pozdravljanje, stajanje prema Kibli, skrušeno uspravno stajanje, recitovanje izvornih molitvenika, tiho čitanje, priznavanje prava drugih hodočasnika i ukazivanje poštovanja njima, obavljanje molitve i čitanje Kur'ana, jesu postupci koji uvećavaju uživanje hodočasnika u ovom činu predanosti; isto kao što poštovanje unutrašnjih pravila ponašanja, pre svega priznavanje vrhovnog statusa imama kod Boga, i pokoravanje njegovim blaženim naredbama u svakom aspektu života, udvostručava njegovu nagradu.

„Gospodaru naš, mi u ono što Ti objavljuješ verujemo i mi poslanika sledimo, zato nas upiši među one koji svedoče istinu“.
(Kur'an, 3:53)

POGLAVLJE VIII

Sveti mauzolej

Svetilište Razavi sadrži brojna stara i nova zdanja koja su tokom perioda od dvanaest vekova podignuta oko mesta u Mašhadu na kojem je sahranjen imam Reza. Postepenim širenjem formirao se impozantan i raznovrstan arhitektonski kompleks sa različitim funkcijama kao što su bogoslužjenje, socijalno i kulturno-prosvetne delatnosti i usluge. Svetilište se prostire na površini od stotinu hektara, sa nizom sala, dvorišta, džamija, bogoslovija i uslužnih institucija koje se nalaze oko svete grobnice mauzoleja. Dvanaest hektara datira iz ere pre Islamske revolucije, a preostalih osamdeset osam je izgrađeno posle 1979. godine.¹⁶⁵

Godišnje dvadeset miliona ljudi iz Irana i sveta¹⁶⁶ dolazi na hodočašće moleći se za uvećanje opskrbe i spokoja. S druge strane, svetilište je islamska umetnička galerija u kojoj je izložena istorija islamske arhitekture u Iranu.

Nakon mučeničke smrti sveto telo imama Reze sahranjeno je u mestu Sanabad u Tusu, u bašti ili palati guvernera Horasana, pored grobnice Haruna al-Rašida, Mamunovog oca.¹⁶⁷ Od dinastije Tahirida do kraja perioda Mongola, svetilište je postepeno dobijalo elemente poput kupole, dvorište i raznih objekata kao što je džamija Balaje Sar. Grad Navkan, u koji je kasnije uključen Sanabad, postepeno je postao šiitski centar. Tokom istorijskih promena u tom periodu, posebno u vreme vladavine Timurida u 15. veku¹⁶⁸, i dinastije Safavida¹⁶⁹, ovaj grad je postao poznat kao Mašhad, prestonica Horasana.¹⁷⁰

165 Sweet Facts, str.10.

166 Haram, No. 50, str. 5.

167 Imam Ridā (a.s.), str. 54 i 57.

168 Timuridi, dinastija mongolskog porekla, vladala je Iranom od 1387. do 1509. godine. – *Prim. prev.*

169 Safavidi su vladali Iranom od 1501. do 1736. – *Prim. prev.*

170 Historical and Cultural History of Mashhad, str. 40-47; History of Mashhad City, str. 14 i 15.

Pre ovog razvoja, Tus je bio podeljen u još dva važna grada - Navkan i Tabaran. U Tabaranu, danas se nalazi Ferdosijeva grobnica koja je podignuta na ostacima ruševina. Grad Navkan se, takođe, spojio sa Mašhadom, dok je Sanabad bilo selo u blizini Navkana, koje mu je kasnije širenjem grada, pripojeno. Pod Timuridima šiiti su postali dominantan faktor, kada je i Tus, Mašhad ili Ali ibn Musa al-Rida (a.s.) Mašhad doživeo procvat. Izgradnja džamije Goharšad i tremova Dar al-Hufaz i Dar al-Sijada, zajedno sa mauzolejem, bogoslovijama, pijacama i mnogim zgradama, postepeno je Mašhadu donelo publicitet. U vreme Safavida, postao je jedan od većih gradova Horasana, a kasnije i glavni grad ove regije. Izgradnjom džamije Goharšad nastala su dva južna natkrivena hodnika kompleksa, između severne strane džamije i hrama. Džamija Goharšad je obogatila nivo arhitekture svetišta i postala njegov možda najraskošniji deo.¹⁷¹

Safavidski period je označio kvantitativni i kvalitativni pomak u učvršćivanju statusa svetišta u predstojećim transformacijama iranske istorije. Dvorište Atik je obnovljeno i prošireno, a dodato je i nekoliko tremova i predvorja. Uz podršku safavidskih kraljeva, posebno šaha Abasa I, koji je sam nekoliko puta išao u Mašhad na hodočašće, ono je dobilo veličanstvene dvorove, zadužibne i mnoge druge darove, a hodočašće svetom Mašhadu postalo je „hodočašće siromašnih“. U safavidskom periodu oko svetišta i grada podignute su brojne zgrade i škole. Odvodnjavanjem ulica u izvesnoj meri smanjenje je problem gradske vode. Od tada je nastavljeno postepeno širenje svetišta, njene organizacije i zadužibna.

171 Džamija je izgrađena 1418. godine po nalogu kraljice Goharšad Hatune, supruge timuridskog vladara Šahraka, koja je bila poznata kao mudra žena sklona umetnosti i humanitarnim aktivnostima. Goharšad Hatuna je sahranjena u dvorištu džamije, u avganistanskom gradu Heratu, čiju gradnju je finansirala. Ta džamija je sagrađena po uzoru na džamiju Goharšad u Mašhadu. Džamija je doživela obnovu u doba Safavida i Kadžara. Ima četiri lučna portala i dvorište dimenzija 50 puta 55 metara, kao i nekoliko šabestana (podzemnih prostorija). – *Prim. prev.*

U periodu vladavine Nader-šaha i na početku kadžarske ere, svetište je doživelo mnoge uspone i padove.¹⁷² U kadžarskom periodu, uprkos lošim ekonomskim uslovima, započeta je izgradnja novog dvorišta čije uređenje je trajalo četrdesetak godina. Ovo je predstavljao ključni korak koji je doprineo arhitektonskom bogatstvu svetišta nakon čega su kompleksu dodati novi tremovi i predvorja. Od početka vladavine Naserudin-šaha¹⁷³, a posebno nakon pobune Salar¹⁷⁴, svetište je povratilo relativni mir. U kasnom kadžarskoj epohi, zbog opštih nemira u zemlji i lošeg upravljanja, stanje svetišta se pogoršavalo, kada je bilo oštećeno od ruske artiljerije.¹⁷⁵

Za vreme vladavine Reze-šaha Pahlavija, renoviranjem grada i administrativnih službi obuhvaćeno je i svetište, a oko njegovih zgrada i pijaca izgrađena je ulica. Krajem vladavine Muhameda Reza-šaha, ova područje je ponovo rekonstruisano u većem obimu. U tu svrhu, pijace i mnoge zgrade oko svetišta su uništene i zamenjene travnjacima. Tada su umesto nekih zgrada,

172 Nader-šah (vladao od 1736. do 1747.), osnivač i vladar afšaridske dinastije smatra se jednim od najvećih iranskih osvajača svih vremena. Zbog brojnih pobeda protiv Avganistanaca, Osmanlija, Rusa, Mogula, Uzbeka i Arapa, u zapadnoj istoriografiji se naziva i „persijski Napoleon”, „drugi Aleksandar” i poslednji veliki osvajač Azije. Kadžarska dinastija ili Kadžari vladali su novovekovnom iranskom državom od 1785. do 1925. godine. – *Prim. prev.*

173 Naserudin-šah, četvrti vladar dinastije Kadžar, vladao od 1847. do 1896. godine. – *Prim. prev.*

174 Pobuna Hasana-hana Salara dogodila se u Horasanu 1846. i trajala je do 1850. godine. Počela je kao rezultat borbe za vlast na kadžarskom dvoru, kada je frakcija koju je predvodio Hasan-han Salar podržala kadžarskog princa Bahmana Mirzu. – *Prim. prev.*

175 U aprilu 1912, ruske trupe su bombardovale svetište osmog šitskog imama u Mašhadu, dok su progonile iranske antiimperijaliste koji su tamo našli utočište. Rusko bombardovanje svetišta bilo je jedan od nekoliko upečatljivih događaja nakon iranske ustavne revolucije (1906-1911), koja je dovela do strane intervencije i okupacije, kao i reagovanja lokalnih i pokrajinskih snaga. – *Prim. prev.*

poput starih karavan-saraja i škola koje su uklonjene iz njegove okoline, kompleksu dodate nove sale i dvorište. Pomoću u to vreme modernih tehničkih i inženjerskih sredstava, izvršene su neke popravke u samom svetilištu čime je prostor mauzoleja dodatno proširen i dodati su mu novi tremovi.¹⁷⁶

Islamska revolucija 1979. godine bila je prekretnica u istoriji svetilišta. U ovom periodu drevna institucija doživela je suštinske promene i ekspanziju koja je dostiglo nivo koji je bio neuporediv sa svim prethodnim periodima. Tada je na dnevni red stavljen veliki plan za rekonstrukciju svetilišta. U okviru ovog projekta u hramu i okolini izgrađeno je nekoliko natkrivenih hodnika i dvorišta, Univerzitet islamskih nauka i nove impozantne zgrade namenjene Muzeju i biblioteci Astane Kuds. Takođe, na dnevni red je došla i rekonstrukcija, restauracija i ojačanje starih objekata koji su u tehničkom pogledu izvedeni na najbolji način. Renoviranje starih zgrada, poput tremova i prostora u dvorištu „Engelab“, otvorilo je novu eru u savremenoj arhitekturi.

Hram posvećen imamu Rezi objedinjuje arhitektonske karakteristike svakog perioda tokom njegovog hiljadu i dvesta godina postojanja. Naročito od perioda Timurida, arhitektura svakog perioda u njegovoj izgradnji je jasno artikulisana. Rekonstrukcija stare institucije kao što je Astane Kuds, koja sadrži evidenciju sa pisanim dokumentima starim više od četiri stotine godina, izvedena je u besprekornom stilskom maniru.¹⁷⁷

Sveti mauzolej

Grobnica imama Reze nalazi se ispod Zlatne kupole, koja je najistaknutiji simbol grada Mašhada, i okružena je natkrivenim hodnicima i dvoranama. Donji prostor zida unutrašnjosti deko-

176 Āstān Quds; Today and Yesterday, str. 63 do 65, 150 do 154.

177 Mauzolej imama Reze i njemu pripojena okolna zdanja, čine istorijski kompleks poznat pod nazivom Astane Kuds Razavi (Sveta pokrajina Razavi, što je i naziv fondacije koja upravlja svetim hramom u Mašhadu). – *Prim. prev.*

risan je zlatnim, zidovi su obloženi mozaičkim pločicama, a na ogledalima iznad lukova i ispod kupole nalaze se veličanstvene mukarne obložene komadićima ogledala.¹⁷⁸ U njenom ukrašavanju učestvovali su najiskusniji umetnici Irana. Zidovi su obloženi mermerom u visini dvadeset centimetara, a narednih devedeset dva je prekriveno skupim pločicama poznatim kao Sultan Sandžari iz 13. veka. Na njima su ispisani kur'anski stihovi i hadisi. Važan natpis na kome su prikazani ajeti kur'anskog poglavlja „Ja-sin“ ispisan je po zidovima i širok je osamdeset centimetara, delo je Ali Reza Abasija, poznatog kaligrafa iz safavidske ere. Iznad njih, na mermeru iz kadžarskog perioda pojavljuje se niz natpisa sa stihovima Dabira al-Mulka Faranhanija u nastalik pismu, delo kaligrafa Mirze Huseina Kulija. Između dekoracija od komadića ogledala, ispod kupole, i pločica na zidovima, u sols pismu je ispisano poglavlje „Džuma“ koji je izveo kaligraf Ali Reza Abasi.

Nakon mučeničke smrti imama Reze početkom 9. veka, njegovo sveto telo je sahranjeno u bašti horasanskog emira, Humejda ibn Kahtaba, koja se nalazila u Sanabadu. U zgradi, ili palati vrta, sahranjen je Harun al-Rašid, abasidski halifa. Mamun je sahranio imama na istom mestu gde je ukopan i njegov otac. Ova građevina, čije karakteristike nisu tačno poznate, izgrađena je pre 13. veka, a zapadno od nje, na veoma malom prostoru, i džamija Balaje Sar.

Kada je u 15. veku pored mauzoleja izgrađena džamija Go-haršad, mauzoleju su dodati tremovi Dar al-Sijada i Dar al-Hufaz. Vek kasnije, po naređenju šaha Tahmaspa, kupola je obložena zlatom. Iako je do 15. veka grob Haruna al-Rašida ostao

178 Dekoracije u obliku stalaktita. – *Prim. prev. Mukarna* je oblik arhitektonskog ornamentisanog svoda, „geometrijska podela svoda, ili kupole, ili kornera, na veliki broj minijature svodova, stvarajući neku vrstu čelijske strukture“, koji se ponekad naziva i saćasti svod. – *Prim. prev.*

u centralnom delu zdanja, a imamov grob sa strane, međutim, postepeno, sa povećanjem šiitske moći i konačno njenom formalizacijom u vreme osnivanja dinastije Safavida, Harunov grob je pao u zaborav i u mauzoleju je ostala samo imamova grobnica u drvenom sanduku.

Džamija Balaje Sar ¹⁷⁹

Posle mauzoleja, ova džamija je najstariji deo svetilišta. Smeštena je u malom pravougaonom prostoru na zapadnoj strani mauzoleja ili iznad imamove glave, i vodi u mauzolej, Dar al-Sijadu i Dar al-Šukr. Džamija je, zapravo, mala prostorija izgrađena nedaleko od mesta imamovog mučeništva u blizini mauzoleja. Prvi put se pominje početkom 11. veka, a sredinom 14. veka, kada ju je posetio Ibn Batuta, i ona je, kao i mauzolej, imala ukrasne poločice. Njena izuzetna molitvena niša obložena keramičkim pločicama preneti je u muzej i zamenjena novom sa natpisima u kufskom i sols pismu. ¹⁸⁰

Trem Dar al-Sijada

Dar al-Sijada je jedan od najvažnijih istorijskih tremova koji se do Islamske revolucije smatrao najvećim u kompleksu. Odavde se može doći do mauzoleja, predvorja Dar al-Hufaz, Dar al-Vilaje, džamije Goharšad i škole Parizad. Najverovatnije je da potiče iz timuridske ere i da je izgrađen kada i džamija Goharšad. Razni natpisi i dekoracija komadićima ogledala čine ga jednim od najlepših delova mauzoleja. U pogledu dekoracije pločicama i natpisa predvorje je prava kolekcija rukotvorina u kojoj se ogleda talenat Iranaca u različitim umetnostima. Izgrađen je po naređe-

179 Džamija Balaje Sar (iznad glave) nalazi se u zapadnom delu svetog hrama, jer hodočasnici u nju ulaze sa zapadne strane grobnice imama Reze koja se nalazi *iznad glave* imama. Jedna je od najstarijih džamija u Mašhadu i datira iz vremena sultana Mahmuda Gaznavija. – *Prim. prev.*

180 Maṭla' al-Shams, str. 2, str. 391; Development of the Holy Shrine, str. 118 do 120.

nju Goharšad Hatune. U njegovom severoistočnom delu nalazi se čelični prozor odakle se vidi grobnica imama Reze.

Trem Dar al-Hufaz

U južnoj dvorani mauzoleja smešten je jedan od istorijskih tremova svetilišta. Povezan je sa mauzolejem, tremovima Dar al-Sijade i Dar al-Salam i džamijom Goharšad. Dar al-Hufaz potiče iz timuridske ere i njegova gradnja se, takođe, pripisuje Goharšad Hatuni. Ukrašen je prefinjenim komadićima ogledala i kaligrafskim natpisima, i kao i mnogi drugi istorijski delovi svetilišta, i ovaj trem je u prošlosti bio obložen keramičkim pločicama, koje se u vreme dinastije Kadžar, 1879. godine, zamenjene komadićima ogledala. U njemu se svakog jutra i večeri održava posebna ceremonija recitovanja kur'anskih stihova i drže propovedi za hafize Kur'ana iz ove regije. Tokom ovog obreda, koji je poznat kao *sufe*, recitatori Kur'ana recituju Božije reči i molitve Nasirudina Tusija¹⁸¹ koja se sastoji iz dvanaest stihova. Zbog toga je poznato kao „Dar al-Hufaz“ ili kuća recitatora Kur'ana. Četiri glavnih vrata trema su izrađena u zlatu zbog čega važe za najrepresntativnija u čitavom kompleksu, a od njih, najveća ulazna, koja su ujedno i najlepša, postavljena su nakon Islamske revolucije.¹⁸²

Hodočasnici se ovde mole tražeći dozvolu da uđu u prostor svetog groba. Vratima je povezano sa mauzolejom. U njemu je sahranjen Abas Mirza, namesnik kadžarskog vladara Fath Ali-šaha.

181 Nasirudin Tusi (1201–1274) slavni muslimanski mislilac i jedan od najučenijih ljudi svog vremena; na persijskom i arapskom pisao mnoge traktate i studije iz geografije, geometrije, istorije, filozofije i astronomije, prevodio na persijski Ptolemeja i Euklida. – *Prim. prev.*

182 Maṭṭla' al-Shams, 2, str. 344 i 379; The Timurid architecture in Khorasan, str. 254; Shams al-Shumūs, str. 135.

Grobnica šejha Bahaija¹⁸³

Grobnica šejha Bahaija, znamenitog naučnika iz doba Safavida, je mala dvorana u jugoistočnom delu svetilišta. Do početka prošlog veka, šejhova grobnica, poznata i kao njegovo mesto za podučavanje, bila je prostorija u uglu dvorišta Azadi. Tada je proširena u mala dvoranu, u čiji centar je postavljen nadgrobni spomenik. Osim poda i donjeg dela zidova koji su od mermera, ostatak zidova i plafon prekriveni su komadićima ogledala.¹⁸⁴

Predvorje imam Homeini

Ovo predvorje je zapravo nekadašnje dvorište koje je rekonstruisano u natkriveni hodnik. Povezano je sa džamijom Goharšad, velikim dvorištem Razavi, dvorištem Azadi, predvorjem Dar al-Ibada i grobnicom šejha Bahaija. Izgradnja ove celine započeto je 2002. godine i trenutno se završava njeno ukrašavanje.

Predvorje Alahverdi Han¹⁸⁵

Ovo predvorje se nalazi u severoistočnom delu svetog mauzoleja i predstavlja jedan od najveličanstvenijih primera safavidske umetnosti. Predvorje se nalazi u blizini Dar al-Zijafa, Dar al-Sa'ada, Tavhi Han, Dar al-Faid, kupole Hatam Hani i dvorišta Engelab. Izgrađeno je 1613. godine na zahtev Alahverdi Hana, hrabrog komandanta Šah Abasa I, godinu dana pre njegove smrti. U pogledu arhitekture i umetničke dekoracije predstavlja remek-delo islamske umetnosti. Kako ne bi kvarila pogled na svetu kupolu, kupola predvorja izgrađena je sa jednim plafonom, bez podupirača i male je visine.¹⁸⁶

183 Šejh Bahai (1547–1621), poznati persijski matematičar, pravnik, arhitekta, filozof i pesnik. – *Prim. prev.*

184 Shams al-Shumūs, str. 316.

185 Alahverdi Han bio je vojni zapovednik vojske safavidskog šaha Abasa I. – *Prim. prev.*

186 History of Mashhad City, str. 176; Iranian architecture, the victory of shape and color, str. 272.

Trem sa kupolom Hatam Hani

Povezano sa donjim delom svetog mauzoleja ovo predvorje iz safavidske ere podignuto je u čast Hatam Bega Urdubadija, pesnika i značajne ličnosti safavidske epohe. Kupola je povezana sa svetim mauzolejem, Dar al-Salamom, Dar al-Saadom i predvorjem Alahverdi Hana. Hatam Beg Urdubadi je preminuo 1611. godine za vreme vladavine Šaha Abasa I i sahranjen je u ovom predvorju. Njegov pod i donji deo zida obloženi su mermerom, dok su gornji deo zida i plafon u potpunosti ukrašeni mozaičkim pločicama.¹⁸⁷

Trem Tavhid Hane (Kuća jednoboštva)

Trem Tavhid Hana nalazi se na severnoj strani svetog mauzoleja. Njegova gradnja pripisuje se Mula Mohsen Faid Kašaniju, učenjaku iz safavidskog perioda. Povezano je sa delovima svetilišta Dar al-Faid, Dar al-Šukr, kupolam Alahverdi Han, Zlatnim tremom Nadiri i čeličnim prozoru u dvorištu Engelab, odakle se pruža pogled na sveti mauzolej. Podnožje zidova sa rezbarijama od drveta smatraju se jednim od najlepših primera skulpturalne umetnosti iz vremena kadžarskog vladara Fath Ali Šaha. Svi zidovi i kupola iznad donjeg dela zida prekriveni su komadima ogledala. U njegovoj dekoraciji primetne su različite vrste tehnika *karbandi* i mukarni.¹⁸⁸

Poznato je da je mula Mohsen Faiz Kašani na ovom mestu predavao i tumačio monoteističke stihove.

Trem Dar al-Vilaja

Veličanstveni trem izgrađen je nakon Islamske revolucije. Nalazi se u blizini dvorišta Engelab, Dar al-Sijade, Dar al-Šarafa,

187 Hatem Beg Urdubadi, bio je plemić iz porodice Urdubadi, koji je služio kao veliki vezir safavidskog Šaha, Abasa I. – *Prim. prev.*

188 *Karbandi* je element u persijskoj arhitekturi za dekoraciju svoda koji se formira na osnovu mreže sa harmoničnom geometrijom i pored arhitektonske ima i strukturnu funkciju. – *Prim. prev.*

Dar al-Ihlas, bogoslovija Do-dar i Parizad i dvorišta Džumhuri. U njemu je umetnost dekoracije komadima ogledala nakon Islamske revolucije dostigla vrhunac. Trem zauzima površinu od 2000 metara kvadratnih, a podignut je na mestu gde su ranije bile pijace, svodovi i manje zgrade.¹⁸⁹

Trem Dar al-Hudža

Ovaj trem jedan od najvećih u svetilištu, nalazi se na donjem nivou dvorišta Engelab, pored svetilišta šejha Tusija i šejha Hura Amilija. Pored dva glavna ulaza, istočnog i zapadnog, odavde se put račva do Dar al-Idžaba, Dar al-Vilaja, Dar al-Zijafa i kupole Alahverdi Han. Ovde se mogu videti najnovije tehnike rada sa ogledalima i vrhunac savremene islamske umetnosti, zajedno sa vrhunskom tehničkom i inženjerskom ekspertizom Fondacije Astone Kuds. Nakon odaje imama Homeinija, Dar al-Hudža je druga najveća odaja u čitavom kompleksu, izgrađena da poveća površinu natkrivenog prostora za hodočašće. Podignuta je nakon Islamske revolucije i svečano otvorena 2008. godine. U svrhu njene izgradnje ojačani su temelji dvorišta Engelab, uključujući i njegova dva velika istočna i zapadna ulazna portala, i iskopano celo dvorište sa istočnim i zapadnim blokom. Veliko predvorje sa površinom od oko petnaest hiljada kvadratnih metara, sastoji se od dve velike odaje koje su pokretnim stepenicama povezane sa svetilištem, i velike dvorane sa oko sto osamdeset dva stuba.¹⁹⁰

Džamija Goharšad

Ova, najveća džamija u Mašhadu, sagrađena u 15. veku u vreme Timurida, nalazi se na jugozapadnoj strani svetilišta. U njenoj gradnji primenjena su najveća dostignuća islamske umetnosti. Povezana je sa odajama Dar al-Sijada, Dar al-Hufaz, Dar

189 Riḍā 's Court, str. 30; Shams al-Shumūs, str. 114.

190 Sweet Facts, str. 51.

al-Salam, Dar al-Iza i Imam Homeini, kao i dvorištem Kuds i svetilištem šejh Bahai. Džamiju je, po nalogu carice Goharšad, žene timuridskog vladara Šahruga, sagradio Gavamudin Širazi, čuveni arhitekta timuridske ere. U cilju da dugoročno obezbedi njenu funkcionalnost, Goharšad je dekretom ostavila značajne zadužibne. Džamija ima četiri trema od kojih se najveći, južni, otvara prema ogromnoj kući sa kupolom. Sa obe strane trema nalaze se dva minareta koja su im pripojena. Tri manja minareta su iste veličine. Sa obe strane tremova nalaze se veličanstvene molitvene sale.¹⁹¹

Šahova džamija

Šahova džamija ili džamija Sedamdeset i dva mučenika¹⁹² jedna je od najizvrsnijih građevina timuridske ere. Nalazi se u jugozapadnom delu svetilišta, naspram zapadnih vrata velikog dvorišta. Ime Amir Malik Šaha i datum iz 1451. godine na inskripciji na tremu dovode je u vezu sa nekim timuridskim plemićima.¹⁹³

Ukupna površina objekta je 660 kvadratnih metara i sastoji se od dvoslojne kupole i dve molitvene dvorane, dva minareta i trema. Imajući u vidu sličnosti između ove i Plave džamije u Tabrizu, može se pretpostaviti da je njihov graditelj bio Ahmad ibn Šamudin Muhamed Tabrizi.¹⁹⁴

191 Mosque and Endowments of Goharshad, str. 44-51; Timurid Architecture in Khorasan, str. 241 i 242.

192 Raniji naziv Šahova džamija nakon Islamske revolucije preimenovan je u "Džamija sedamdeset dva mučenika", što je učinjeno u znak sećanja na stradale u bombaškom napadu poznatom kao 7-i tir (28. jun 1981) u Teheranu usmerenom protiv članova Islamske republikanske partije, tadašnje vodeće političke stranke u Iranu. U eksploziji i urušavanju zgrade smrtno je stradalo 72 visokih političara i funkcionera, uz dodatnih 28 ranjenih. – *Prim. prev.*

193 Prvobitno, na mestu džamije, sagrađen je mauzolej posvećen timuridskom plemiću, Amira Gijasudinu, poznatom po svojoj tituli „Malikšah“, nakon čega je postala poznata kao Šahova džamija. – *Prim. prev.*

194 The Timurid Architecture in Khorasan, str. 416 do 419.

Verska škola Parizad

Ovo zdanje koje se nalazi na jugozapadnoj strani svetog mazuleja, naspram teološke škole Do-dar, deo je prostora svetilišta u kojem se odvija kulturno-propagandna delatnost. Škola je povezana sa tremovima Dar al-Vilaja i Dar al-Sijada. Verska škola Parizad datira iz perioda Timurida i smatra se najstarijom u Mašhadu. Njena gradnja se pripisuje sluškinji carice Goharšad po imenu Parizad Hanum. Sastoji se od omanje zgrade i četiri trema sa dvadeset i dve odaje raspoređene na dva sprata. Pored lepih umetničkih radova od cigle i natpisa u gipsu, u njenim odajama su korišćene pločice sa arabesknim dezenima.¹⁹⁵

Verska škola Do-dar (Škola sa dvoje vrata, Kuća Kur'ana)

Ova škola je izgrađena u doba Timurida preko puta škole Parizad, a sada se nalazi na obodima dvorišta Džumhuri i služi kao centar kur'anskih aktivnosti u svetilištu. Podigao ju je 1440. godine timuridski vojni zapovednik, Amir Jusuf Hadža Bahadur, poznat po nadimku Gijasudin, za vreme vladavine trećeg emira Timuridskog carstva, Šahraka Mirze.

Dvospratna zgrada na površini od od 500 kvadratnih metara sadrži 32 sobe sa četiri lučna portala u arhitektonskom stilu timuridskog perioda. Prepoznatljiva je po dva ulaza i dve dvoslojne kupole nebesko plave boje ukrašene mozaičkim pločicama. U sredini jedne od njih nalazi se grobnica koja se pripisuje osnivaču škole oko koje su ispisani kur'anski stihovi u sols pismu.¹⁹⁶

Dvorište Engelab (Revolucije)

Dvospratno dvorište sa odajama i četiri trema, Engelab, (rani-ji naziv Atik) jeste najstarije dvorište svetilišta. Njegova glavna zgrada datira iz doba Timurida, ali se njen današnji oblik, koji je

195 Khorasan Seminary, str. 103-106.

196 The seminary of Khorasan, str. 116 i 117; Teimurid Architecture of Khorasan, str. 335 do 337.

nastao proširivanjem starog dvorišta, vezuje za Safavide. Kada je Šah Abas u 17. veku odlučio da obnovi grad Mašhad i svetište, dao je nalog da se staro dvorište, koje je bilo malo, proširi i preuredi, a na njegove četiri strane podignu ulazi. U dvorište je doveden potok iz grada koji je prolazio kroz njega.¹⁹⁷

U kadžarskom periodu iznad zapadnog trema je podignuta kula sa velikim satom, a iznad istočnog, klimava zgrada sa platformom odakle se izvodi ritual „udaranja doboša“.¹⁹⁸

U vreme dinastije Pahlavi, na istom mestu je izgrađena nova kula sa satom i čvrsta zgrada za izvođenje rituala oglašavanja dobošom. U periodu nakon Islamske Republike iz dvorišta je skinut pod i ono je, zajedno sa masivnim lučnim portalima ojačano, a na donjoj strani je izgrađen veliki trem Dar al-Hudža.

Dvorište Engelab predstavlja jedinstvenu zbirka različitih elemenata islamske arhitekture i posebnih simbola svetog mauzoleja. Dva minareta, južno i severno, pozlaćena su i ukrašena kur'anskom kaligrafijom. Jedno minare nema određeni datum, ali se zna da je bilo pokriveno zlatom u isto vreme kada i zlatna kupola u periodu Safavida, dok drugo datira iz perioda Afšarida.¹⁹⁹

Na prednoj strani, marginama i unutar četiri lučna portala u dvorištu vide se izuzetni natpisi u sols i nastalik pismu. Ogroman Nadirijev kamen (kamena posuda koja služi za pranje ili piće), od jednodelnog mermernog kamena nalazi se u rezeorvoaru pitke

197 History of Mashhad, str. 167 i 168.

198 Ceremonija udaranja u doboš u svetištu imama Reze datira iz vremena Safavida. Udaranje u bubnjeve se izvodi svakog dana dva puta, nekoliko minuta pre svitanja i zalaska sunca, osim u mesecima muharemu i safaru i drugim danima žalosti. Njome se, takođe, oglašava izlazak i zalazak sunca. Udaranje u bubnjeve se izvodi u vreme verskih praznika, danima rođenja blagoslovenih imama, kao i u slučaju kada se u svetištu dogodi neko čudo. Ritual izvodi četiri bubnjara i šest svirača karne, instrumenta sličnog trubi, koji se uz 105 stepenika penju do vrha istočnog trema na kome se nalazi platforma sa koje izvode ritual. - *Prim. prev.*

199 „The Development of the Architecture of Āstān Quds Raḍawī“, str. 38.; Afšaridi su vladali Iranom od 1736. do 1750. godine. - *Prim. prev.*

vode Ismail Talai, jeste trofej koji je Nader-šah doneo nakon osvajanja Herata. Ovde se održava i verska svetkovina *šam-e gariban* u znak sećanja na žrtvu imama Huseina i njegove pratiocce.²⁰⁰

Dvorište Azadi (Sloboda)

Poznato i kao Novo, ovo dvorište pripada kadžarskom periodu, a nakon Islamske revolucije je preimenovano u Azadi, što znači sloboda. Ovo, drugo istorijsko dvorište svetilišta, podignuto je malo dalje, istočno od svetog mauzoleja. Njegova izgradnja za koju je bio zadužen Hadž Mirza Musa Han Rašti počela je 1812. godine, u vreme Fath Ali-šaha, a završila se u eri Nasirudin-šaha (vladao od 1848. do 1896). On je obnovio kapiju koja vodi u odaju svetilišta iz novog dvorišta tako što ju je prekrrio zlatom, pa je od tada poznata kao „Naserova zlatna kapija”.²⁰¹ U periodu šaha Muhameda Reza Pahlavija, na gornji deo južnog balkona prenet je stari sat koji se do tada nalazio u dvorištu Engelab. Arhitektonski stil dvorišta identičan je stilu dvorišta Engelab. Dvorište slobode ima četiri simetrična balkona.

Dvorište Džumhuri

Ovo dvorište sagrađeno je posle pobede Islamske revolucije na zapadnoj strani svetilišta na površini od 7.292 kvadratna metra. Povezano je sa grobnicama šejha Tusija i Bahaija, kao i sa kapijama Dar al-Vilaja, Dar al-Hidaje, Dar al-Rahma i Dar al-Kur'an. Njegova arhitektura sledi tradicionalne obrasce islamske arhitekture usklađene sa drevnim zdanjima svetilišta. Iznad severnog i južnog trema uzdižu se dva lepa minareta visine 30 me-

200 Guidance or History, str. 125 i 180; Shams al-Shumūs, str. 234.

Šame gariban (noć ugnjetenih, noć tuđinaca) jeste noć žalosti kod šiita koja se obeležava između 10. i 11. muharama kojom se obeležava žrtva i patnja koje su članovi Poslanikove porodice podneli tokom masakra na Kerbeli, kada se ljudi okupljaju i recituju žalopojke, udaraju u grudi i izvode procesije. – *Prim. prev.*

201 ĀstānQuds, Yesterday and Today, str. 101 and 150; Lovers' Qibla, str. 97; History of Mashhad City, str. 339 i 353.

tara ukrašena zlatom i keramičkim pločicama. Istočni pozlaćeni ulazni portal dvorišta nosi naziv Bab al-Vilaja i povezan je sa velikim istoimenim tremom. Pored ovog trema nalazi se srebrni prozor sa koga mnogi hodočasnici pozdravljaju sveti mauzolej u kojem je sahranjen imam Reza.

Dvorište Kuds

I ovo dvorište je izgrađeno nakon pobede Islamske revolucije. Nalazi se na južnoj strani džamije Goharšad, između svetilišta šejha Bahaija i dela južne strane ulaznog trema imama Homeinija. Dvorište kvadratnog oblika sastoji se od četiri trema od kojih je najveći okrenut prema Meki. Povezan je sa kupolom koja je, kao i kupola džamije Goharšad, obložena tirkiznim pločicama i dekorisana arabeskama. Dvorište ima šest ulaza i 28 odaja, po četrnaest na severnoj i južnoj strani.

Na ulazima u odaje ispisana su imena četrnaest bezgrešnih ličnosti ²⁰². U sredini dvorišta nalazi se *sakahane*, cisterna za vodu u obliku Kupole na steni u Jerusalimu. ²⁰³

Veliko Razavi dvorište

Ovo, najveće dvorište svetilišta u vreme molitve može da primi oko sedamdeset hiljada ljudi. Izgrađeno je posle Islamske revolucije i nalazi se u južnom delu svetog mauzoleja. Sa istočne i južne spojeno je sa svetim mauzolejem, a takođe sa ulaznim tremom imama Homeinija. Dvorište ima tri trema sa po dva minareta na svakom. Ispod njega nalazi se veliki prostor za parking u koji može da stane 3000 automobila. Na velikom otvorenom prostoru dvorišta obavlja se molitva petkom, dnevne propisane molitve, i niz drugih verskih okupljanja.

202 U šiizmu, saglasno predanju, četrnaest bezgrešnih su Božiji poslanik, njegova ćerka Fatima, njen muž Ali (prvi imam), i njihovi sinovi Hasan (drugi imam), Husein (treći imam), i njihovih devet potomaka. – *Prim. prev.*

203 History of Astan Quds Razavi, vol.1, str. 280-282.

Centralna biblioteka Astane Kuds

Biblioteka površine od 28.000 kvadratnih metara, ubraja se među najbogatije islamske biblioteke. U njoj se nalazi preko 70.000 retkih rukopisa iz različitih perioda, kao i šest miliona istorijskih dokumenata. Centralna biblioteka Astane Kuds Razavi osnovana je pre više od 500 godina i danas je jedna od najvećih biblioteka u Iranu i islamskom svetu. Ona je ujedno i međunarodni centar za islamska istraživanja koji sadrži brojne rukopise i retka dela islamske istorije. Najstarija dela koje se u njoj čuvaju dostižu starost od preko 1100 godina. Sadašnja zgrada centralne biblioteke, izgrađena nakon Islamske revolucije, nalazi se u svetilištu Šejh Tusi, severozapadno od dvorišta Engelab. Izgradnja velelepnog zdanja započeta je 1981. godine, a 1993. je završena površina od dvadeset osam hiljada i osam stotina kvadratnih metara i sredinom 1994. godine stavljena u funkciju.

Organizacija biblioteka, muzeja i dokumentacionog centra Astane Kuds Razavi smatra se jednom od najvažnijih riznica zapisanog znanja o Iranu i islamskom svetu. Iako nema podataka o tačnom datumu njenog osnivanja, neki za datum osnivanja uzimaju 974. godinu, kada je svetilištu imama Reze darivan najstariji Kuran od strane Ali Ibn Simjoura. Iz nekih sačuvanih dokumenata o zadužibnama može se pretpostaviti da je biblioteka bila otvorena za javnost i radila u toj funkciji do 1457. godine.

Biblioteka poseduje obimnu rukopisnu i štampanu građu, nekoliko velikih studijskih soba, radionice za restauraciju knjiga i predmeta i impozantnu konferencijsku salu. Iako je lokacija biblioteke tokom godina više puta menjana, ona je uvek ostala blizu svetog mauzoleja.

Bolnica imama Reze (Dar al-Šifa)

Bolnica imama Reze poznata kao *Dar al-Šifa* nalazi se u modernoj zgradi na zapadu svetog mauzoleja. Sama ustanova *Dar al-Šifa* sa istorijom od preko 500 godina od davnina je pružala

zdravstvene usluge hodočasnicima hrama. Sadašnje zdanje podignuto 2009. godine ima četiri sprata u kojima se nalaze medicinska, terapijska i farmaceutska odeljenja i svakodnevno prima veliki broj hodočasnika i pacijenata. Bolnica se u prošlosti nalazila u zgradama unutar ili na spoljnim stranama svetog hrama. Međutim, zahvaljujući sve većim potrebama hodočasnika za specijalizovanim i naprednim zdravstvenim i medicinskim uslugama, u Mašhadu je osnovana bolnica Razavi. Izgradnja je počela 1992., a otvorena u februaru 2005. godine. Bolnički kompleks sa celokupnom infrastrukturuom prostire se na površini od 56.000 kvadratnih metara. Druga faza bolnice, sa površinom od 37.500 kvadratnih metara, puštena je u rad 2013. godine. Bolnica sa brojnim klinikama, odeljenjima i službama jedna je od najvećih i najnaprednijih na Bliskom istoku, i prilikom prve evaluacije od Akreditacione kanadske institucije (ACI) dobila visok stepen izvrsnosti.

Islamska istraživačka fondacija

Ova fondacija, u sastavu Organizacije Astane Kuds, koja se bavi proučavanjem islama i humanističkih nauka, počela je sa radom 2002. godine. Trenutno njene aktivnosti se sprovode kroz 16 naučnih odseka u kojima je aktivno 150 istraživača iz univerzitetskih centara i sa teoloških škola. U periodu od 1984-2004. godine Fondacija je objavila 944 naslova iz različitih oblasti islamske kulture od kojih su neke doživela više izdanja. Fondacija je, takođe izdavač dva značajna glasila (Miškat i Kuds kalendar), koji izlaze od 1986. godine.

Fondacija se nalazi u četvorospratnici u kojoj su smeštene istraživačke grupe, administrativna odeljenja, specijalizovana biblioteka, konferencijska sala i stambeni deo. U dekoraciji ovog objekta, posebno u eksterijeru, ulaznom holu, holovima i izložbenim prostorima, korišćeni su elementi islamske umetnosti i arhitekture.

Grobnice

Posvećenost i odanost ljudi svetilištu jeste glavni razlog njihovog interesovanja i žudnje za sahranjivanjem u svetom hramu. Ta želja postojala je još od samih početaka islama. Tokom istorije u svetilištu imama Reze sahranjeno je na hiljade poznatih i značajnih ličnosti iz sveta religije, politike, nauke, književnosti i društva. Pošto su takve težnje bile veoma snažne, oko svetilišta je u tu svrhu izgrađeno nekoliko grobalja. Sve do pahlavijske ere, sahranjivanje je obavljano u svim delovima svetilišta, od predvorja do dvorišta. Međutim, od tada, osim u veoma retkim slučajevima, kada se npr. radilo o plemićima i izuzetnim pojedincima, sahranjivanje je pod određenim okolnostima ograničeno na prostor u nekoliko dvorišta zvanih *ridvan* (raj). Restauracijom i proširenjem kompleksa uklonjeni su grobovi onih koji su sahranjeni u njemu ili na okolnim grobljima, a taj prostor je pretvoren u bogomolje. Među njima su i grobnice Hatam Hanija i Alahverdi Hana, dvojice istaknutih figura iz safavidske epohe. Osim za nekoliko velikana i učenjaka kao što su Jusuf Hadža, šejh Bahai, šejh Hur Amili, šejh Tabarsi, fakih Sabzevari, koji imaju nadgrobni kamen ili čak samostalne grobne prostore, obeležja drugih grobova su registrovana u muzeju ili u raznim knjigama.²⁰⁴

204 Buried Dignitaries at Raḍawī Shrine, str. 115, 281, i 316.

SADRŽAJ

REČ IZDAVAČA.....	5
UVOD	9
POGLAVLJE I.....	11
Životopis imama Reze.....	11
POGLAVLJE II.....	15
Duhovne karakteristike i socijalno ponašanje.....	15
POGLAVLJE III	32
Učenost i znanje	32
POGLAVLJE IV.....	54
Politički život	54
POGLAVLJE VI.....	60
Izreke sa razavijskog vrela mudrosti	60
POGLAVLJE VII.....	63
Hodočašće, simbol jednoboštva.....	63
POGLAVLJE VIII	69
Sveti mauzolej	69

Imam Reza
MUDRAC IZ MUHAMEDOVE PORODICE

UTOPIA
Vojvode Milenka 52A/III/12A, Beograd
www.utopia.co.rs
info@utopia.co.rs

izdavač
Srđan Marković

lektura
Ana Stjelja

korektura
Srđan Marković

tehnički urednik
Ivan Trebješanin

štampa
Skripta interanacional, Beograd

tiraž
500

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

28-544.8-051

САЛМАНИ Рахими, Амир

Imam Reza : mudrac iz Muhamedove porodice / Amir Salmani Rahimi,
Mortaza Enferadi, Behzad Nemati ; prevod sa persijskog i objašnjenja
Aleksandar Dragović ; stručni nadzor Mahdi Šarijati Tabar. - Beograd :
Utopia, 2024 (Beograd : Skripta internacional). - 86 str. ; 20 cm

Prevod dela: Emam Reza, dana-ye khandane Mohammad i Imam Riḍā
(a.s.). - Tiraž 500. - Reč izdavača [Srđan Marković]: 5-8. - Napomene i
bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-87929-69-2

1. Енферади, Мортаза [аутор] 2. Немати, Бехзад [аутор]
а) Имам Реза (766-818)

COBISS.SR-ID 153732105

O Bože! Zarad traženja utočišta u imamima pred Tobom, prizivanja njihove blagosti i utočišta u njihovom imamatu, otvori vrata opskrbe i daruj mi Svoju milost. Učini me voljenim među Svojim stvorenjima i čuvaj me od njihovog neprijateljstva i inata jer Ti si najmoćniji.

